ORTODOKSİA

Ahlakî ve dinî resale

Müdiri mes'ul MELETİOS LUKAKİS — Mahal idare FENER RUM PATRİKHANESİ

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

Περιοδικὸν ἠθικοθρησκευτικὸν

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ

† Ο ΧΡΙΣΤΟΥΠΟΛΕΩΣ ΜΕΛΕΤΙΟΣ

Ἔτος ΙΓ' — ΚΠολις. — Αὔγουστος 1938. — Τεῦχος 8.

ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

«Ἡ τελεία ἐπιστήμη ὁδηγεῖ εἰς τὸν Θεόν» ἀπεφάνθη σοφῶς ὁ διάσημος φιλόσοφος Βάκων. Τὴν ἀλήθειαν ταύτην μεταξὺ πολλῶν ἄλλων θεωρητικῶς καὶ πρακτικῶς ἐπεβεβαίωσε καὶ ὁ πρὸ δύο μηνῶν ἐν Παρισίοις ἐκμετρήσας τὸ ζῆν σοφὸς γεωλόγος *L. de Launay*.

Ὁ ἀείμνηστος σοφὸς ἐπὶ ἥμισυ καὶ πλέον αἰῶνος ἐκόσμησε τὴν ἕδραν τῆς γεωλογίας ἐν τῇ Ecole Nationale Supérieure des Mines τῶν Παρισίων, παρασχὼν μεγίστας ἐκδουλεύσεις εἰς τὴν ἐπιστήμην. Ἀπὸ τὸν ἐμβριθῆ κάλαμόν του ἐφιλοτεχνήθη πλῆθος ἀξιολόγων ἐπιστημονικῶν συγγραμμάτων, ἀναγομένων ὄχι μόνον εἰς τὸν κύκλον τῆς εἰδικότητός του, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλους κλάδους τῆς ἐπιστήμης.

Διὰ τὸν κύκλον τῶν ἀναγνωστῶν τῆς «Ὀρθοδοξίας» ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέροντα καὶ ἀξιομνημόνευτα εἶναι τὰ μνημειώδη ἔργα τοῦ L. de Launay περὶ τῶν σχέσεων τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἐπιστήμης, τὰ ὁποῖα ὁ ἀείμνηστος σοφός, ὁ ἁρμονικῶς συνδυάσας ἐν τῇ συνειδήσει καὶ τῇ ζωῇ του τὴν πίστιν πρὸς τὴν γνῶσιν καὶ τὴν θρησκείαν πρὸς τὴν ἐπιστήμην, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν μεγίστων σοφῶν πάσης ἐποχῆς, ἐξέδωκε πρό τινων ἐτῶν ὑπὸ τοὺς τίτλους: «Le Christianisme» καὶ «L' Eglise et la Science». Τὰς θεμελιώδεις γραμμὰς τῶν δύο τούτων

ἀξιολόγων ἔργων προτίθεται νὰ καταστήσῃ γνωστὰς εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς «Ὀρθοδοξίας» τὸ παρὸν δημοσίευμα.

Δι᾿ ἀμφοτέρων τῶν μνημονευθέντων συγγραμμάτων ὁ ἀοίδιμος συγγραφεὺς αὐτῶν ἐσκόπει ν᾿ ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ ἐπιστημονικὴ γνῶσις καὶ τὸ θρησκευτικὸν δόγμα δὲν εὑρίσκεται εἰς ἀντίθεσιν κατ᾿ ἀνάγκην ἀναπόδραστον. Ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἡ Ἐκκλησία οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἐχθρὰ πρὸς τὴν Ἐπιστήμην. Ἐὰν δὲ κατ᾿ ἐξαίρεσιν ἐκκλησιαστικαί τινες ἀρχαὶ ὑπεστήριζαν ἐνίοτε ἀπόψεις ἀντιθέτους πρὸς τὰ διδάγματα τῆς ἐπιστήμης ἢ καὶ ἐπεχείρησαν νὰ ἐπιβάλουν αὐτάς, αἱ ἀπόψεις των εἶχον κῦρος ἀτομικὸν οὐχὶ δὲ ἐπίσημον ἐκκλησιαστικόν, διότι εἶχον χαρακτῆρα φιλοσοφικὸν καὶ ὄχι δογματικόν.

Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὰς σχέσεις τῆς ἐπιστήμης πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν, αὗται προσέλαβον συστηματικῶς ἐχθρικὸν χαρακτῆρα μόλις ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος. Πρέπει ὅμως νὰ σημειωθῇ τοῦτο: ὅτι τὸν ἀντιθρησκευτικὸν ἀγῶνα διεξήγαγον κυρίως οὐχὶ οἱ ἐκπρόσωποι τῆς ἐπιστήμης, οἱ ἔχοντες ἐπίγνωσιν τῶν ὁρίων καὶ τῆς δυναμικότητος καὶ ἁρμοδιότητος τῆς ἐπιστήμης, ἀλλ᾿ οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ πρωτογόνου θετικισμοῦ, οἱ ἐπιστημόπληκτοι τρόπον τινά, οἱ ἀγνοοῦντες τὸν περίπλοκον χαρακτῆρα τῶν μεγάλων προβλημάτων τῆς ζωῆς καὶ τῆς ὑπάρξεως καὶ διὰ τοῦτο ἐπιχειροῦντες νὰ δώσουν τὴν λύσιν αὐτὴν εἴτε μὲ γενικὰς καὶ ἀορίστους ἀποφάνσεις καὶ διαβεβαιώσεις, εἴτε μὲ τοὺς ψυχροὺς τύπους τῶν στοιχειωδῶν τῆς Ἐπιστήμης Ἐγχειριδίων. Οἱ τῆς κατηγορίας ταύτης ἐπιστήμονες συνήθως συγκαλύπτουν μὲ τὸ ὡραῖον ὄνομα τῆς ἐπιστήμης ἁπλᾶς ὑποθέσεις, αἱ ὁποῖαι ἐγκυμονοῦν μεγίστους κινδύνους, ὅταν ριφθοῦν εἰς ἀμαθεῖς ἐγκεφάλους, συνηθισμένους νὰ πιστεύουν ὡς δόγμα ὅ,τι ἀποφαίνεται ὁ διδάσκαλος αὐτῶν. Τὴν περίπτωσιν ταύτην διεπραγματεύθη θαυμασίως ὁ πολὺς Paul Bourget εἰς τὸ ἔργον του τὸ ἐπιγραφόμενον «Le disciple».

Ἡ σύγχρονος ὅμως ἐπιστήμη, ἐμφορουμένη ὑπὸ σώφρονος καὶ ἀμερολήπτου διαθέσεως, ἤρχισε ν᾿ ἀνακρούῃ πρύμναν. Ἡ μεγάλη πλειοψηφία τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῆς θεωρεῖ τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα ὡς γεγονὸς σταθερὸν καὶ ἀναντίρρητον, δυνάμενον νὰ συμβιβασθῇ καὶ ἐναρμονισθῇ πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς αὐστηροτέρας καὶ γονιμωτέρας ἐν ταὐτῷ ἐπιστημονικῆς μεθόδου.

Ὡς προχειροτέρα ἀπόδειξις ἔστω ἡ πολύκροτος ἔρευνα, τὴν ὁποίαν διενήργησε κατὰ τὸ 1926 ὁ Γάλλος Ἀκαδημεικὸς Robert de Flers μεταξὺ τῶν συναδέλφων αὐτοῦ τῆς Ἀκαδημείας τῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῶν ὁποίων αἱ βαθυστόχαστοι γνῶμαι παρήλασαν ἀπὸ τῶν στηλῶν τῆς Παρισινῆς ἐφημερίδος «Figaro». Ἑβδομήκοντα καὶ δύο σοφοὶ πρω-

τοπόροι τῆς ἐπιστήμης ἀπεφάνθησαν ὁμοφώνως, ὅτι ἡ θρησκεία καὶ ἡ ἐπιστήμη ἀντιπροσωπεύουν δύο διακεκριμένας σφαίρας, αἱ ὁποῖαι δὲν εὑρίσκονται εἰς ἀντίθεσιν ἢ σύγκρουσιν. Οὐδέποτε ἡ ἐπιστήμη παρέσχε οὐδὲ δύναται νὰ παράσχῃ βάσιμα ἐπιχειρήματα ἐναντίον τῆς θρησκείας. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς — τὸ ὁμολογεῖ ἄλλως τε καὶ ὁ ἀείμνηστος De Launay — ὅτι εἰς πᾶσαν ἐποχὴν ὑπῆρξαν ἐπιστήμονες ἐλεύθεροι παντὸς θρησκευτικοῦ δεσμοῦ, πλὴν εἰς τὸ ἀσθενὲς αὐτῶν συγκρότημα δύναταί τις νὰ ἀντιτάξῃ τὴν πυκνὴν φάλαγγα διαπρεπῶν σοφῶν, οἵτινες διεκήρυττον τὰς θρησκευτικὰς αὐτῶν πεποιθήσεις καὶ ἐξετέλουν παρρησίᾳ τὰ θρησκευτικά των καθήκοντα.

***

Μετὰ λεπτομερῆ ἱστορικὴν ἀνασκόπησιν τῶν ἀμοιβαίων σχέσεων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἐπιστήμης ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζων διεξοδικῶς καὶ ἐμβριθῶς τὸ κῦρος καὶ τὴν ἀξίαν τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς πίστεως καταλήγει εἰς τὰ ἀκόλουθα ἀξιόλογα συμπεράσματα: ὅτι ἡ ἐπιστήμη εἶναι ἀνίκανος νὰ ἐπιτύχῃ ἀπόλυτον βεβαιότητα ὄχι μόνον εἰς τὴν κατανόησιν τῶν πρώτων αἰτίων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐξήγησιν ἀκόμη τῶν φαινομένων. Ὁσονδήποτε ἀναγκαία καὶ πολύτιμος καὶ ἂν εἶναι ἡ ἐπιστήμη, ὅμως ἕνεκα τοῦ προσωρινοῦ ἐμπειρικοῦ χαρακτῆρός της ἐπιτυγχάνει λύσεις μόνον κατὰ προσέγγισιν. Ὁσάκις δὲ ἀποτολμήσῃ νὰ ἐρευνήσῃ τὰ μεταφυσικὰ προβλήματα, πρέπει νὰ προσεγγίζῃ εἰς αὐτὰ μὲ ἐκδηλώσεις πίστεως κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ μεγάλου Ἀμπέρ, ὁ ὁποῖος προσήρχετο εὐλαβῶς εἰς τὸν βωμὸν τῆς θρησκείας διὰ νὰ ζητήσῃ μὲ ἀγωνίαν καὶ δάκρυα τὴν λύσιν τῶν μεγάλων προβλημάτων τῆς ζωῆς, τὴν ὁποίαν ἡ ἐπιστήμη ἦτο ἀνίκανος νὰ τῷ δώσῃ.

Ἡ μεγαλυτέρα ἐκδούλευσις τῆς ἐπιστήμης εἶναι ὅτι ἀκονίζει τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα καὶ διεγείρει τὴν περιέργειαν αὐτοῦ, ἔστω καὶ ἂν δὲν κατορθώνει ποτὲ νὰ τὴν ἱκανοποιήσῃ.

Ἐφόσον ἡ ἐπιστήμη προσλαμβάνει ὡς μοναδικὸν ὁδηγὸν αὐτῆς τὸν νοῦν καὶ θεοποιεῖ αὐτόν, εἰς τὰς ὑπεροπτικὰς δὲ ἀξιώσεις αὐτοῦ θυσιάζει τὰς ἀπαιτήσεις τῆς καρδίας καὶ τῆς συνειδήσεως, μοιραίως φθάνει εἰς τὸ τραγικὸν κατάντημα νὰ ἀμφιβάλλῃ περὶ πάντων, ἀκόμη δὲ καὶ περὶ ἑαυτῆς. Σφαδάζει μεταξὺ ἀντιφάσεων, παραπαίει. ***Πιστεύει*** εἰς τὴν ὕπαρξιν νόμων, διεπόντων τὴν ζωὴν τοῦ σύμπαντος, ***ἀπιστεῖ*** δὲ εἰς τὴν ὕπαρξιν τοῦ Νομοθέτου. Μολονότι δὲ ἐκ προκαταλήψεως εἴτε ἐξ ἐπιπολαίας σκέψεως μυκτηρίζει διὰ στόματος ἐνίων ἀντιπροσώπων αὐτῆς τὴν πίστιν, ἀδυνατεῖ ὅμως ν᾽ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν κυριαρχίαν αὐτῆς. Ὡς σκοπόν της ἔχει τὴν ἀναζήτησιν τῆς ἀληθείας, ὡς ἀφετηρίαν δὲ καὶ προϋπόθεσιν ὑποχρεοῦται νὰ θέσῃ τὴν ***πίστιν εἰς τὴν ἀλήθειαν***.

***

Καὶ ἡ θρησκεία ὡσαύτως ἀπαιτεῖ τὴν πίστιν. Ἐν σχέσει ὅμως πρὸς τὴν ἐπιστήμην ἔχει τὸ μέγα πλεονέκτημα, ὅτι δὲν ἀπευθύνεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν ἐγκέφαλον, ἀλλὰ καὶ εἰς δύο ἄλλα οὐσιώδη στοιχεῖα τοῦ ψυχικοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων, ἔχοντα τὰ αὐτὰ ἱερὰ καὶ ἀπαράγραπτα δικαιώματα σεβασμοῦ καὶ τιμῆς, καθὼς καὶ ὁ ἐγκέφαλος: εἰς τὴν ***καρδίαν*** καὶ τὴν ***συνείδησιν***.

Ἡ θρησκεία οὐδόλως ἀποκρούει τὰ συγκεκριμένα τῆς ἐπιστήμης πορίσματα, ἀντιτίθεται μόνον εἰς τὰς αὐθαιρέτους ὑποθέσεις ἐνίων ἐπιστημόνων, οἱ ὁποῖοι ἀθετοῦντες τὰς ἀπαιτήσεις τῆς εὐθύτητος ἀντὶ νὰ παρουσιάζουν τὰς ἐπιστημονικὰς ὑποθέσεις ὡς τοιαύτας, μέχρις ὅτου ἀποκτήσουν ἀναμφισβήτητον κῦρος διὰ τῆς ἐμπειρικῆς ἢ πειραματικῆς ἀποδείξεως, διαφημίζουν αὐτὰς ὡς ἀσφαλῆ καὶ ἀναντίρρητα δεδομένα τῆς ἐπιστήμης, ἄλλοτε δὲ ἀνάγουν εἰς περιωπὴν καθολικῶν νόμων μεμονωμένας τινὰς περιπτώσεις!

Ἡ εἰλικρινὴς καὶ σεβομένη ἑαυτὴν ἐπιστήμη εἶναι κατ᾽ ἐξοχὴν μετριόφρων, διότι συναισθάνεται τὴν στενότητα τῶν ὁρίων αὐτῆς καὶ τὴν σχετικότητα τῶν μέσων τῆς ἐρεύνης, τὰ ὁποῖα διαθέτει. Ἰδιαιτέρως ἡ Γεωλογία, τῆς ὁποίας διαπρεπὴς ἀντιπρόσωπος ἦτο ὁ ἀείμνηστος De Launay, ἐφόσον ἀνέρχεται τὰς χρονικὰς βαθμίδας τοῦ παρελθόντος καὶ εἰσδύει εἰς τὰ βάθη τῆς γῆς καὶ ἐφόσον προσκρούει εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ μυστηρίου τῶν ἀπωτέρων αἰτίων, ἐπὶ τοσοῦτον ἀντιλαμβάνεται βαθύτερον τὴν ἄγνοιαν· καὶ τὴν ἀδυναμίαν της. Παρ᾽ ὅλας τὰς γνώσεις τὰς ὁποίας μᾶς παρέχει ἡ Γεωλογία, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι, λέγει ὁ De Launay, νὰ ὁμολογήσωμεν εἰλικρινῶς, ὅτι ***οὐδὲν θετικὸν καὶ βέβαιον γνωρίζομεν*** οὔτε περὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς γῆς, οὔτε περὶ τῶν αἰτίων τὰ ὁποῖα ἐπέφερον μεταμορφώσεις ἐπὶ τοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς καὶ διεμόρφωσαν τὰ ὄρη καὶ τὰς θαλάσσας, οὔτε περὶ τοῦ τρόπου καθ᾽ ὃν διεμορφώθησαν τὰ ἔμψυχα ὄντα, οὔτε περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν αἰώνων οἵτινες ἐχρειάσθησαν νὰ διαρρεύσουν διὰ νὰ προκύψουν τὰ φαινόμενα, τῶν ὁποίων τὰ ἴχνη ἀνακαλύπτομεν.

Ὅταν πλησιάζωμεν, λέγει, τὰ σπουδαῖα ταῦτα ζητήματα, θέτομεν εἰς κίνησιν τὴν φαντασίαν μας, σχηματίζομεν ὑποθέσεις καὶ ὑφαίνομεν ὄνειρα, προσεγγίζομεν γεγονότα πολὺ μεμακρυσμένα ἀπ᾽ ἀλλήλων καὶ διὰ τοιαύτης μεθόδου ἐξάγομεν συμπεράσματα τὰ ὁποῖα προσπαθοῦμεν νὰ παρουσιάσωμεν ὡς εὐλογοφανῆ. Δὲν εἴμεθα ὅμως εἰς θέσιν νὰ διαβεβαιώσωμεν κατηγορηματικῶς καὶ ἀναντιρρήτως ὁ,τιδήποτε, διὸ συναντῶμεν διαρκῶς τὰς ἀντιρρήσεις τῶν συναδέλφων μας, ὅλοι δὲ ἐν ἀγνοίᾳ μας παρασυρόμεθα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀπὸ τὴν πρόληψιν, τὴν συνήθειαν ἢ τὸ αἴσθημα.

Πόσον διδακτικὴ εἶναι ἡ εἰλικρινὴς αὕτη ὁμολογία τοῦ διαπρεποῦς ἐπιστήμονος καὶ ἀληθινοῦ σοφοῦ!

Διὰ πολυχρονίου μελέτης καὶ πείρας τοιαύτην βαθεῖαν πεποίθησιν περὶ τῶν ὁρίων καὶ τοῦ κύρους τῆς ἐπιστήμης διαμορφώσας ὁ ἀείμνηστος De Launay, ἐπεσφράγισε τὸ περισπούδαστον σύγγραμμά του « L' Eglise et la Science » μὲ τὸν ἑξῆς θεσπέσιον ἐπίλογον, ὁ ὁποῖος ὑπενθυμίζει τὰς μυστικὰς ἐνοράσεις τῶν μεγάλων προφητῶν τοῦ Ἰσραήλ.

« Πρὸ τῆς ἀβεβαιότητος, λέγει, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκεται ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ἐνώπιον τῶν μεγάλων προβλημάτων τῆς ζωῆς, μᾶς εἶναι ἀδύνατον νὰ ζητήσωμεν τὴν λύσιν αὐτῶν εἰς τὰ ἐργαστήρια τῆς χημείας, χρησιμοποιοῦντες τὰς μεθόδους αὐτῆς, ἐφόσον ἐλέγχονται ἀνεπαρκεῖς, εἴμεθα δὲ ὑποχρεωμένοι νὰ καταφύγωμεν εἰς τὴν διαίσθησιν (intuition), εἰς τὸ αἴσθημα καὶ τὸν μυστικισμόν. Καὶ τότε εἰς τὴν αὐχμηρὰν ἔρημον τοῦ λογικοῦ, ἔνθα ὑπὸ πνικτικὸν οὐρανὸν σύρεται ἐπιπόνως τὸ ἀνθρώπινον « καραβάνι » κατηφές, ἀβέβαιον, ἀνήσυχον, κεκμηκός, μὴ δυνάμενον νὰ διακρίνῃ κατὰ τὴν πορείαν του ἄλλο τι παρὰ ἀντιζηλίας καὶ μίση καὶ εἰς τὸ τέρμα αὐτῆς ἄλλο τι παρὰ τὸ μηδέν, αἴφνης προβάλλει μὲ ἐμφάνισιν μεγαλειώδη τὸ μέγαρον τῆς Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖον ἀνυψοῖ τὰς κορυφὰς τῶν πύργων του πρὸς τὸν οὐρανόν.

Καὶ ἐκεῖ ἔνθα πρὸ ὀλίγου ἀκόμη ἠκούοντο λυγμοὶ ἀπελπισίας, βλασφημίαι καὶ πολεμικαὶ ἰαχαί, τώρα ἀντηχεῖ ὁ γλυκὺς ἦχος τῶν κωδώνων, προσκαλῶν τοὺς πιστοὺς τῆς ὑφηλίου νὰ προσέλθουν εἰς τὴν Μετάληψιν τῆς Ἐλπίδος. Οἱ κεκμηκότες καὶ συντετριμμένοι ἀνορθοῦνται, οἱ φλεγόμενοι ἀπὸ τὸν πυρετὸν αἰσθάνονται νὰ θωπεύῃ καὶ νὰ δροσίζῃ τὸ μέτωπον αὐτῶν ἡ χεὶρ τοῦ Θεοῦ, οἱ κλαίοντες ἀτενίζουν καὶ τὸν ὁρίζοντα μὲ τὸ παρηγορημένον βλέμμα των. Ὅλοι δέ, μολονότι ἀνασηκώνουν ἐπίμοχθον βάρος εἰς τοὺς ὤμους των, προχωροῦν τώρα φαιδροὶ πρὸς ἕνα αἰώνιον σκοπόν, τοῦ ὁποίου ἡ μυστηριώδης ἕλξις γοητεύει καὶ ἐνισχύει αὐτούς. Φθάνουν εἰς τὸν μεγαλοπρεπῆ πυλῶνα, ἔνθα ἀναμένει αὐτοὺς ὁ χορὸς τῶν ἁγίων, κρατοῦντες ὁ καθεὶς εἰς τὴν δοξασμένην χεῖρα τὸ σύμβολον τοῦ μαρτυρίου του· Προχωροῦν ὀλίγα βήματα καὶ διέρχονται τὴν Βασιλικὴν Πύλην. Πρὸ αὐτῶν εἰς τὸ βάθος τοῦ ἀπεράντου Καθεδρικοῦ Ναοῦ ἐπάνω εἰς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν ἐν μέσῳ νεφῶν θυμιάματος ἀκτινοβολεῖ τὸ ἅγιον Ποτήριον τῆς Ἀπολυτρώσεως. Κάμπτουν εὐλαβῶς τὸ γόνυ, κλίνουν τὸ μέτωπον καὶ προσκυνοῦν. Ὅλαι αἱ παιδικαὶ ἀναμνήσεις των ἀφυπνίζονται. Ἡ καρδία των πλατύνεται. Αἱ ψυχαὶ τῶν προαπελθόντων προσφιλῶν προσώπων σπεύδουν εἰς συνάντησίν των. Αἴφνης ἡ ζωὴ ἀποκτᾷ ἔννοιαν καὶ ὁ θάνατος ἀποκαλύπτεται φαεινός. Ἐκτείνουν τὰς χεῖρας των πρὸς τὸν Θεὸν τῆς Ἀγάπης καὶ ἐν τῇ ἀγάπῃ Αὐτοῦ ἐναγκαλίζονται ὅλους τοὺς ἀδελφούς των· Καὶ ἡ φωτόλουστος λιτανεία τῶν χριστιανῶν ἀναμέλπει τὰ Ὡσαννὰ τοῦ Θριάμβου πρὸς τὸν πάμφωτον Οὐρανόν ».

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΗΣ

Καθηγητὴς τῆς ἐν Χάλκῃ Ι. Θεολογικῆς Σχολῆς.

Η ΜΑΡΙΑ ΤΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΠΕΡΙΚΟΠΗΣ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ

Σὰν μιὰ στάμνα γυρμένη στὴν βρύσι, ἔτσι διψασμένη, ἡ Μαρία ἐκάθητο παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, καὶ Τὸν ἤκουε, Τὸν ἤκουε. Καὶ Κεῖνος μιλοῦσε γιὰ τὶς αἰώνιες ἀλήθειες, ποὺ κάθε πρωῒ εἶναι νέες καὶ ὁλόδροσες. Τῆς ἔλεγε πρὸ πάντων γιὰ τὴν πειὸ μεγάλη ἀλήθεια: τὴν ψυχή, τὸ βασιλικὸ αὐτὸ δῶρο ποὺ μᾶς ἐχάρισε ὁ Θεός. Σὲ μιὰ γυναῖκα ἰδίως, εὐαίσθητη, σὰν τὴν Μαρία, μποροῦσε νὰ τῆς μιλήσῃ γιὰ τὴν ψυχή, καὶ νὰ Τὸν νοιώσῃ ἐκείνη καλύτερα.

Τῆς ἔλεγε πῶς ἔκαμε τὸν ἄνθρωπο ἄπειρο, μὲ τὴν ψυχὴ ποὺ τοῦ ἔδωκε. Νὰ τὸ καταλάβαινε αὐτός, θἄβγαζε φωνὲς ἀπὸ ἔκπληξι, ἀπὸ μεγαλωσύνη. Τοῦ ἔδωκε μιὰ ψυχὴ ποὺ νὰ μπορῇ νὰ πιστεύῃ καὶ ν᾿ ἀγαπᾷ. Νὰ βρίσκῃ τὸν Θεό, καὶ νὰ γεμίζῃ ἀπὸ φῶς μέσα στὸ σκοτάδι ποὺ ὑφαίνει ἐδῶ κάτω ὁ πόνος καὶ ἡ ἁμαρτία.

Σ᾿ ἐγνώρισα, Θεέ μου, ὄχι τόσο μέσα ἀπὸ τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ καὶ τὸ γλυκὺ φῶς τῶν ἄστρων τῆς νύχτας, τώρα τὸ καλοκαῖρι, ὅσο μέσα ἀπὸ τὸν ἐσωτερικό μου κόσμο, ποὺ ὅλο τὸν ἀδειάζεις, καὶ ὅλο τὸν γεμίζεις μὲ νέα ζωή.

Μέσα ἀπὸ τὴν ψυχήν μου βλέπω τὴν ζωὴ σὰν ἕνα θαῦμα, καὶ ἀκούω τὸν κόσμο σὰν ἕνα Ἀλληλούϊα ὑπέρτατο. Τὸν ἄνθρωπο, πόσο τὸν ἀγαπῶ! Τὸν ἀγαπῶ γιὰ τὶς θλίψεις του καὶ τὶς πληγές του, τὶς ἀδυναμίες του καὶ τὶς ταραχές του, ποὺ κάθε μιὰ ἀπ᾿ αὐτὲς μοῦ εἶναι καὶ μιὰ ἀποκάλυψις.

Μέσα ἀπὸ τὴν ψυχήν μου νοιώθω πὼς εἶμαι μιὰ ὕπαρξις ποὺ τὴν καταβροχθίζει φλογερὴ δίψα μιᾶς ἀνώτερης ζωῆς, δυνατῆς, βαθειᾶς. Γι᾿ αὐτὸ πρέπει νὰ τὴν χρησιμοποιήσω καλά. Νὰ τὴν κάμω ἁπλῆ, γαλήνια, γεμάτη φῶς.

Μπορεῖ νὰ εἶναι εὔθραυστη· τί πειράζει; Μπορεῖ ἡ πειὸ πολλὴ νὰ ἔχῃ σπαταληθῆ ἀπὸ τὸν χρόνο καὶ τὴν δυστυχία. Ἀλλὰ καὶ στὸ λίγο ποὺ ἔμεινε, καὶ στὸ πειὸ στενὸ κομμάτι της, μπορεῖ νὰ γράψῃ κανεὶς κάτι ποὺ

δὲν πεθαίνει. Τίποτε δὲν μὲ συνεπαίρνει τόσο σὰν τὴν εὐθραυστότητά μας. Μὴν εἶναι αὐτὴ ἡ μεγαλύτερή μας εὐγένεια;

Ἡ Μαρία τοῦ σημερινοῦ Εὐαγγελίου ἔνοιωθε μέσα της τὴν ψυχή της ἀνήσυχη. γιατὶ διψοῦσε τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν ἀγάπη, κι᾽ ἤθελε κάποιον νὰ τῆς μιλήσῃ μὲ κῦρος καὶ μὲ συμπόνια γιὰ τὴν ψυχή της. Μοιάζω, Τοῦ εἶπε, σὰν ἕνα καλάμι ποὺ βγάζει παραπονιάρικες φωνές. Φύσηξε μέσα μου τὴν θεία πνοή Σου, γιὰ ν᾽ ἀναβλύσουν ὑπερούσιες μελῳδίες. Βλέπω τὸν ἑαυτόν μου ἱκανὸ γι᾽ αὐτές. Γιατὶ μέσα μου νοιώθω μιὰ νοσταλγία θεϊκή.

Διψῶ δικαιοσύνη, ἀλήθεια, νὰ ξετιναχθῶ μέσ᾽ ἀπ᾽ τὴν ὕλη. Ἀγάπη διψῶ. Ζητῶ κάποιον νὰ λυτρώσῃ τὴν ψυχήν μου. Κοντά Σου αἰσθάνομαι γαλήνην. Τὰ λόγια Σου πέφτουν στὴν καρδιά μου, ὅπως ποτὲ δὲν ἔπεσε τὸ ἡλιακὸ φέγγος πάνω στὰ σπίτια τῶν ἀνθρώπων, ὅταν ξημερώνῃ. Ὅπως ποτὲ δὲν ἔπεσε ἡ βροχὴ πάνω στὸ διψασμένο χορτάρι, ποὺ τρέμει γιὰ μιὰ σταγόνα νερό.

Κύριε! Μπῆκες μέσ᾽ τὸ σπίτι μου· ἐγὼ θέλω νὰ μπῇς μέσ᾽ τὴν ψυχή μου. Καὶ κάθε στοχασμό μου νὰ τὸν κάμῃς ἔτσι φωτεινό, ὅπως ἔκαμες τὰ λουλούδια σὰν λυχνίες, καὶ τὰ ἄστρα πάνω στὸν οὐρανό.

Εἶμαι στὴν νύχτα, καὶ φωνάζω. Ἡ ψυχή μου θέλει ἕνα ὁδηγό. Καλὰ καλὰ δὲν γνωρίζω τὸν δρόμο, μήτε ἔχω τὴν δύναμιν νὰ περιπατήσω μόνη μου. Ἔχω κι᾽ ἄλλους ποὺ μὲ ζητοῦν ψωμί, μὲ παρακαλοῦν νὰ τοὺς μιλήσω· καὶ δὲν ξεύρω τί νὰ τοὺς πῶ, μήτε ἔχω τί νὰ τοὺς δώσω. Μίλησέ μου, γιὰ νἆναι αἱ λέξεις Σου φῶς μέσ᾽ τὸ σκοτάδι μου, ψωμὶ γιὰ κείνους ποὺ πεινοῦν.

Μάθε με νὰ μετρῶ τὴν ζωή μου ὄχι μὲ τὶς ὧρες ποὺ περνοῦν πάνω στὸ ὡρολόγι, ἀλλὰ μὲ σκέψεις δυνατές, μὲ ἀποφάσεις σοβαρές, μὲ πράξεις ἅγιες. Ἀηδίασα τὴν ζωὴ ποὺ ζοῦν γύρω μου οἱ ἄνθρωποι. Ἔχουν κάτι ἱκανοποιήσεις, οὐτιδανές, καὶ αἱ κινήσεις των εἶναι χειρονομίες μετημφιεσμένων.

Εἶπες: «Μακάριοι ἐκεῖνοι ποὺ κλαῖνε!» Κάμε λοιπὸν τὰ δάκρυά μου νὰ γίνουν γόνιμα. Εἶμαι ἕτοιμη νὰ ζήσω γιὰ κάτι μεγάλο, καὶ ν᾽ ἀποθάνω γιὰ κάτι ποὺ θὰ μοῦ δώσῃ τὴν ἀθανασία. Ἔτσι μέσα μου νοιώθω αὐτὴ τὴν δίψα. Μπορεῖ αὐτὴ νὰ εἶναι μάταιη; Πρέπει νὰ τὴν ἀφήσω ἔτσι νὰ μείνῃ ἀνικανοποίητη; Ἔτσι ποὺ εἶμαι κοντά Σου, τὰ χέρια μου φθάνουν ἕως τὸν οὐρανό.

Θέλω νὰ πάγω νὰ πῶ στοὺς ἀσθενεῖς νὰ γίνουν καλά. Στοὺς λυπημένους νὰ μὴ λυποῦνται πειά. Γιατὶ ἡ σωτηρία θὰ τοὺς ἔρθῃ ἀπ᾽ αὐτὴ τὴν

λύπη τους. Αἱ ἡμέρες τους μπορεῖ νὰ εἶναι μηδὲν μηδέν. Ἀλλ' ἐὰν στὴν σειρὰ τῶν μηδὲν βάλῃ κανεὶς εἰς τὴν ἀρχὴ μιὰ μονάδα, γίνονται ἑκατομμύρια. Καὶ ἡ μονάδα αὐτὴ εἶσαι Σὺ ποὺ μιλᾷς μέσ' τὴν ψυχή μου ἔτσι.

Ὅ,τι ὡς προαίσθημα αἰσθανόμουνα ἕως τώρα, τώρα στὴν γνωριμία Σου τὸ βλέπω σὰν αὐγή. Καὶ κάποιες ἰδέες μου θολὲς πῶς τώρα γίνονται καθαρές! Εἶμαι ἀδελφὴ μὲ τοὺς ἀνθρώπους ὅλους στὶς δυστυχίες των καὶ στὶς ἐλπίδες των, καὶ θὰ πάγω νὰ ρίψω τὶς πράξεις μου σὰν σπόρους εἰς τὸν ἀγρὸ τοῦ καλυτέρου μέλλοντος.

Ἕνα χορτάρι κάτω ἀπ' τὶς ἡλιακὲς ἀκτῖνες τῆς πρωΐας ἀνάβει σὰν ἱερὴ φλόγα. Ἐγὼ κάτω ἀπὸ τὴν θεία Σου ἀκτινοβολία τί πρέπει νὰ γίνω; Τώρα βρῆκα μιὰ νέα πατρίδα, ποὺ νοσταλγοῦσε ἡ ψυχή μου. Πατρίδα πνευματική. Τώρα βρῆκα ἕνα στήριγμα. Δὲν ἔχω πειὰ νὰ φοβηθῶ γι' αὐτὰ ποὺ περνοῦν. Καὶ ἂν φεύγω ἀπὸ τὴν γῆ, φεύγω ἀπὸ ξένη χώρα. Ἡ δική μου πατρίδα εἶναι ἀλλοῦ. Κάτω ἀπ' τὸ φῶς τὸ δικό Σου ἡ κάθε μιὰ ἀπὸ τὰς κινήσεις τῆς ψυχῆς μου εἶναι καὶ μιὰ ἀποκάλυψις.

Σὲ ζητοῦσα· καὶ εἶσαι κοντά μου. Πειὸ κοντὰ σ' ἐμένα εἶσαι Σὺ παρὰ ὁ ἑαυτός μου. Ἤθελα νἄρθω σ' Ἐσένα, καὶ νά, Σὺ ἦρθες σ' ἐμένα. Πόσες σὰν καὶ μένα Σὲ ζητοῦν! Ὅλες θὰ πάγω νὰ τὶς εὕρω. Θὰ χτυπήσω ὅλες τὶς καμπάνες γιὰ νὰ μαζευθοῦν γιὰ Σένα. Θὰ πῶ εἰς ὅλους πὼς ἡ γαλήνη τῆς καρδιᾶς μας εἶναι πειὰ κοντά μας. Πὼς εἰς τὸ ἑξῆς καὶ ὁ θάνατος ἀκόμη εἶναι πολὺ ἁπλός, πολὺ εὔκολος.

Μίλησέ μου στὴν θεία σιωπὴ τῆς ὥρας αὐτῆς, ὅπου ἀκούω τὶς ἁρμονίες τῆς ἰδικές Σου. Μὴ μὲ ἀφήσῃς σὰν ἕνα φύλλο νὰ μὲ παρασύρῃ τὸ κῦμα. Ἔρχονται ἄγριες μάχες· θέλω νὰ Σὲ αἰσθάνωμαι πλησίον μου.

Αὐτὰ ποὺ εἶπες, τὶς σωτήριες γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ἀλήθειες, τὸ ἀθάνατο νερό, δὲν θὰ τὸ κρύψω μέσα σὲ φιάλες, ἀλλὰ θὰ τὸ φέρω σὲ ὅσους διψοῦν. Εἶναι μεγάλη εὐτυχία νὰ ὑπηρετήσῃ κανεὶς τοὺς ἄλλους, νὰ τοὺς βοηθήσῃ, καὶ ὄχι νὰ τοὺς ἐξουσιάσῃ. Θὰ πῶ σ' αὐτοὺς ὅτι ἡ μόνη σωτηρία εἶναι νὰ γνωρίσουν Ἐσένα, καὶ Σένα ν' ἀγαπήσουν.

Μπῆκα μέσ' τὴν σιωπή Σου καὶ ἤκουσα τὴν πηγὴ νὰ τρέχῃ. Ἤμουνα ἀβέβαιη, καὶ Σὺ μοῦ ἔδωκες τὴν βεβαιότητα. Ἤμουνα ἐφήμερη, καὶ Σὺ μοῦ ἔδωκες τὴν αἰωνιότητα. Τί ἂν εἶμαι ὁδοιπόρος; Ἔρχομαι κοντά Σου, Σὺ δὲ μένεις.

Ἂν ἡ ἀθλιότης μου εἶναι ἄβυσσος, καὶ ἡ ἀγάπη Σου δὲν ἔχει ὅρια. Σὺ ποὺ ἔπλασες τὸν κορυδαλό, ἔβαλες μέσα μου τὴν ψυχή, ποὺ πετᾷ πρὸς τὰ ὕψη τὰ δικά Σου. Ποὺ μέσα στὰ σκοτάδια τῆς προαισθάνεται τὸ δικό Σου τὸ φῶς.

Ἔλα σ᾿ ἐμᾶς, ὅπως ἡ ὑγεία εἰς τὸν ἀσθενῆ. Σὲ ἀγαποῦμε, ὅπως ἡ ἔρημος ἀγαπᾷ τὴν ὄασιν. Ἂν μείνῃς μαζί μας, καὶ τὸν κόσμον θὰ κερδίσωμεν καὶ τὴν αἰωνιότητα θὰ κατακτήσωμεν.

Κατώρθωσα νὰ μείνω ἁπλῆ, καὶ νὰ νοιώθω τὴν καρδιά μου πάντοτε νέα, γεμάτη ἀπὸ σκιρτήματα, ἀπὸ πίστι, ἀπὸ ἐνθουσιασμό, ἀπὸ ἀγάπη, ἀναμμένη σὰν λαμπάδα γιὰ νὰ φωτίσῃ καὶ ἄλλους. Σὲ εὐχαριστῶ γι᾿ αὐτό. Μ᾿ ἐγέμισες ἀπὸ ἀγαθά, ἀπὸ καλοὺς συγγενεῖς, ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ ν᾿ ἀγαπῶ. Μὲ ἀνανεώνεις κάθε μέρα τὴν ὑπομονή, τὴν ἐλπίδα, τὸ θάρρος. Σὲ ὧρες δύσκολες μὲ κρύβεις εἰς τὰ φρούριά Σου.

Αὐτὲς αἱ φωνὲς βγαίνουν ἀπὸ τὴν σελίδα τοῦ Εὐαγγελίου ποὺ ἀνεγνώσθη σήμερα. Ἀλλ᾿ αἱ λέξεις αὐτὲς γιὰ τὴν μεγάλη ἀλήθεια τῆς ψυχῆς μας δὲν θὰ ἤθελα νὰ σᾶς ἔρθουν μονάχα ἀπὸ τὴν λαμπρότητα τοῦ Θρόνου αὐτοῦ, οὔτε ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ Ἄμβωνος ἐκεῖ νὰ κατεβοῦν, ἀλλὰ νὰ ἀνεβοῦν καὶ ἀπὸ τὰ βάθη τῆς προσωπικότητός σας, ἀπὸ τὸν ἐσωτερικό σας κόσμο, καὶ ν᾿ ἀνάψουν τὴν κανδήλα τῆς συνειδήσεώς σας. Νὰ βγοῦν ἀπὸ τὶς μυστηριώδεις χῶρες τοῦ εἶναί σας, ὅπου ἀνιχνεύοντας εὑρίσκει κανεὶς τὸν Αἰώνιον.

Δὲν εἶναι μονάχα ὁ σεμνὸς Θρόνος καὶ ὁ Ἄμβων ποὺ θὰ σᾶς δώσῃ φῶς ἐπάνω στὶς μεγάλες ἀλήθειες τῆς ζωῆς. Εἶναι καὶ τὰ στασίδια ὅπου στέκεσθε σεῖς. Καὶ σεῖς ἔχετε νὰ φέρετε ἀκτῖνες ἀπὸ τὸν δικό σας κόσμο.

Ἀπὸ τὸν Ἄμβωνα, ἀπὸ τὸν Θρόνο μιλάει τὸ Εὐαγγέλιον, ἡ Θεολογία, ἡ Φιλοσοφία· μιλοῦν αἱ παραδόσεις μας· ἀνακρίνεται ὁ ἄνθρωπος· ἐξετάζονται τὰ γεγονότα τῆς ζωῆς ἀπὸ τὸ σύνολό των· ἀναγόμεθα σὲ γενικὲς ἀρχές. Τὰ στασίδια τοῦ ἐκκλησιάσματος μᾶς φέρνουν τὴν πεῖρα τοῦ κόσμου, τὴν χαρὰ τῆς ζωῆς, τὸν πόνο της, ὅ,τι μᾶς ἐδίδαξε αὐτὴ μέσα στὴν δίνη τοῦ χρόνου. Ἡ ἁγνὴ κόρη μᾶς φέρνει τὸν ψίθυρο τοῦ ρυακίου τῆς ζωῆς της. Ἐκεῖνος μὲ τὴν μεγάλη ἡλικία μᾶς φέρνει τὸ ἀσῆμι τῶν μαλλιῶν του καὶ τὸ ἄρωμα τῶν λουλουδιῶν ποὺ μάζευσε στὶς κορυφὲς τῶν ἅγιων βουνῶν τοῦ βίου του. Ὑπάρχουν καὶ στασίδια κενά, ποὺ ἐκεῖνοι ποὺ τὰ κατεῖχαν πέρυσι δὲν ὑπάρχουν ἐφέτος.

Τί σοβαρὰ μαθήματα ποὺ μᾶς ἔρχονται ἀπὸ παντοῦ! Ἀπὸ παντοῦ μᾶς ἔρχεται μιὰ προτροπή, μιὰ παρακίνησις. Πόσο πρέπει γιὰ τὴν ψυχή μας νὰ σκεφθοῦμε, ποὺ εἶναι ἡ ἀληθινή μας πραγματικότης. Γιατὶ μονάχα μ᾿ αὐτὴ μέσ᾿ ἀπ᾿ τὶς μέρες μας ποὺ φεύγουν καὶ τὰ ἔτη μας ποὺ κυλοῦν θὰ μπορέσουμε νὰ κρατήσουμε κάτι ποὺ μένει.

† ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΑΘΗΝΑΓΟΡΑ

ΤΟΥ ΑΠΟ ΜΕΓΑΛΩΝ ΠΡΩΤΟΣΥΓΚΕΛΛΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑΣ

ΥΙΟΣ ΚΑΙ ΜΗΤΗΡ
ΧΡΙΣΤΟΣ ΚΑΙ ΠΑΝΑΓΙΑ

ΚΡΙΤΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

Β'

Ὁ Συγγραφεὺς τῆς Ἱστορικο-Θεολογικῆς Μελέτης, ἀγωνιζόμενος νὰ καταρρίψῃ τὴν δοξασίαν τοῦ Ἰατροῦ, ἀτυχῶς γράφει πολλά, γράφει καὶ ἄλλα τὰ ὁποῖα δὲν ἔπρεπε νὰ γραφῶσιν· αὐτὰ δὲ ἀκριβῶς μᾶς ἠνάγκασαν νὰ γράψωμεν τὸ Σπούδασμα τοῦτο. «Ἡμεῖς, λέγει, ***δὲν βλέπομεν τὴν Παναγίαν ἀναγραφομένην ὡς Μητέρα Κυρίου, οὔτε κατὰ τὴν Σταύρωσιν***, οὔτε κατὰ τὸν Ἐνταφιασμόν . . . Νὰ διατὶ ἐπιμένομεν ὅτι «***Ἰδιαιτέρα***» πρὸς τὴν Παναγίαν ἐμφάνισις τοῦ Ἀναστάντος υἱοῦ Της ἦτο ὅλως περιττή, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δικαιολογεῖται ἐπαρκέστατα. Ἄλλως τε ***διαδόσεις*** ἀποκρύφου πηγῆς, θεωρούσης «ὡς λίαν πιθανὴν τὴν ἰδιαιτέραν ἐμφάνισιν τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὴν μητέρα του» ***οὐδέποτε ἐγένοντο ἀποδεκταὶ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ὡς παραδόσεις ὀρθόδοξοι.*** Διότι μία τοιαύτη παραδοχὴ ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας ***θὰ διέσειε τὴν πίστιν*** τῶν Χριστιανῶν εἰς τὴν ἀλήθειαν τῶν παραδόσεων Αὐτῆς, θὰ ἐνίσχυε δ' ἐπίσης τοὺς ἐπικριτὰς τῶν ἱερῶν Κειμένων». Κύριε Ἐλέησον! Ἀληθῶς ὁ Συγγραφεὺς ἐφοβήθη φόβον, ἔνθα οὐκ ἦν φόβος! Ἡ Ἐκκλησία ἐπὶ αἰῶνας ψάλλει: «Μόνη πρὸ τῶν ἄλλων σὺ γυναικῶν τεθέασαι Χριστὸν ἐκ τοῦ μνήματος ὡραῖον ἀστράπτοντα, ἡ μόνη Παναγία ἐπακούσασα τὸ χαῖρε», καὶ ποτέ, οὐδέποτε, διὰ τοῦτο διεσείσθη ἡ πίστις τῶν Χριστιανῶν, οὐδὲ ἐπεκρίθησαν τὰ ἱερὰ Κείμενα, καὶ πῶς τώρα τόσος φόβος ἱερὸς καταλαμβάνει τὸν Συγγραφέα; Ἐφεξῆς ὁ Σ. ἀναφέρων τὰ σχετικὰ ἕνδεκα τῶν Εὐαγγελίων χωρία ἐν οἷς ἡ Θεοτόκος μνημονεύεται ὡς μήτηρ, γράφει δυστυχῶς τὰ ἀκόλουθα ἀχαρακτήριστα: «εἶναι ὅμως χαρακτηριστικὸν τοῦ χαρακτῆρος τῆς ἀποστολῆς τοῦ Θεανθρώπου, ὅτι, ***οὐδαμοῦ*** τῶν ἐπεισοδίων τούτων ***φέρεται καλέσας ποτὲ ὁ ἴδιος τὴν Παναγίαν μὲ τὴν προσωνυμίαν Μητέρα!***» Ὁ Συγγραφεὺς γράφων ταῦτα τίθησιν ἓν θαυμαστικόν· ἀντὶ παντὸς ἄλλου ἐλέγχου ὁ ὁποῖος θα ἦτο ὀδυνηρὸς κόλαφος διὰ τὸν χαρακτῆρα τοῦ Συγγραφέως, θέτομεν ἡμεῖς ἓν μυριόγραφον τοιοῦτον, ἐπευχόμενοι ὡς ὁ Πρωτομάρτυς Στέφανος λέγοντες: «Κύριε μὴ στήσῃς αὐτῷ τὴν ἁμαρτίαν ταύτην»!

Ἀλλ' ἀτυχῶς ὁ Συγγραφεὺς δὲν σταματᾷ: «Παρατηροῦμεν μάλιστα,

προσθέτει, ὅτι ἐκ τῶν ἀναγραφεισῶν ἕνδεκα περιπτώσεων ***αἱ τέσσαρες μόνον*** εἶναι δηλωτικαὶ σχέσεων μεταξὺ Μητρὸς καὶ Υἱοῦ [51]) Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν περιπτώσεων τούτων μόνον ***εἰς μίαν ἐπιδεικνύει ἐνδιαφέρον*** οἷον τὸ ἐπιδειχθὲν κατὰ τὴν Σταύρωσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ δὲν ἀποκαλεῖ τὴν Παναγίαν Μητέρα, ἀλλὰ τὴν προσφωνεῖ διὰ τοῦ « γύναι », ὅπως συνέβη κατὰ τὸ ἐν Κανᾷ θαῦμα. » Καὶ ἐπάγεται ἐν ἀποστροφῇ πρὸς τὸν ὑπ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενον τώρα Ἰατρὸν τῆς Χριστοπολιτείας: « Δὲν εἶναι συνεπῶς « σκληρόν » καὶ μάλιστα « σφόδρα » οὔτε καὶ ὑποβιβάζει τὴν ἀξίαν καὶ θέσιν τῆς Θεοτόκου ἐκ μέρους τοῦ Χριστοῦ μας, ***ἂν δὲν ἔτρεχεν*** οὗτος ἀμέσως διὰ νὰ ἐμφανισθῇ εἰς τὴν Παναγίαν μετὰ τὴν Ἀνάστασιν νύκτωρ καὶ ἱεροκρυφίως ». [52]) « Ἀλλὰ καὶ μήπως, λέγει, καὶ ὅταν δωδεκαετὴς παρέμεινε διδάσκων ἐν τῷ Ἱερῷ, « ὀδυνώμενοι » δὲ ἐζήτουν Αὐτὸν οἱ Γονεῖς, δὲν ἀποτείνεται πρὸς τὴν Μητέρα του μέ τό: « Τί ὅτι ἐζητεῖτέ με· οὐκ ᾔδειτε ὅτι ἐν τοῖς τοῦ Πατρός μου δεῖ εἶναί με »; [52]) Καὶ ἐπιλέγει: « Καὶ διερωτᾶται λοιπὸν ὁ Ἀσκληπιάδης τῆς Ἀλεξανδρείας ποὺ εὑρίσκετο ὁ Χριστὸς ἀπὸ τῆς Ἀναστάσεώς Του μέχρι τῆς ἐμφανίσεώς Του παρὰ τὸν τάφον εἰς τὰς Μυροφόρους; » Ὁμολογοῦμεν ὅτι ἀδυνατοῦμεν νὰ κατανοήσωμεν τὸν πελαγοδρομοῦντα Συγγραφέα· τί θέλει νὰ μάθῃ διὰ τῆς ἐρωτήσεως αὐτοῦ παρὰ τοῦ Ἰατροῦ; Ἂν ὁ Χριστὸς μετὰ τὴν Ἀνάστασίν του μετέβη εἰς περίπατον ἵνα ἀναπνεύσῃ τὴν αὔραν τῆς νυκτός; Ἢ μήπως ὅτι ἀνέβη πρὸς τὸν Οὐράνιον αὐτοῦ Πατέρα; Ἂν τοῦτο ἐννοεῖ ἐλέγχεται καὶ πάλιν ἀγνοῶν τὰς Γραφάς· διότι ὅταν ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία κατὰ τὴν εἰς αὐτὴν ἐμφάνισιν τοῦ Χριστοῦ ἠθέλησεν ἵνα ἅψηται αὐτοῦ, ὁ Χριστὸς εἶπεν εἰς αὐτήν: « μή μου ἅπτου· οὔπω γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν Πατέρα μου ». [53]) Ἀλλὰ σταθῶμεν· ὁ Συγγραφεὺς εἶναι τεταραγμένος, λησμονῶν καὶ αὐτοὺς τοὺς στοιχειώδεις κανόνας τοῦ Συντακτικοῦ: « Ἡ ἀπάντησις, λέγει, τοῦ Χριστοῦ μας πρὸς τὴν Μητέρα Παναγίαν ἦτο ***ἀκόμη αὐστηροτέρα***, διὰ νὰ μὴ εἴπωμεν ἀποτομωτέρα, ἐν Κανᾷ, ***ἀπευθύνας*** εἰς Αὐτήν, τὸ « τί ἐμοὶ καὶ σοὶ γύναι; » Ἡ ***ἀπάντησις*** τοῦ ***Χριστοῦ . . . ἀπευθύνας*** ! Ὁποῖος μαργαρίτης πολύτιμος δι' ἀρχιερατικὸν ἐγκόλπιον! Καὶ ὁ Συγγραφεὺς καὶ μετὰ τὸν μαργαρίτην τοῦτον ἐξακολουθεῖ: « ***Τοιαύτη δὲ δύναται*** νὰ ***θεωρηθῇ*** καὶ ὅταν τὸν ἐπληροφόρησαν ὅτι « ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ εἱστήκεσαν ἔξω, ζητοῦντες λαλῆσαι αὐτῷ ». Διότι καὶ τότε ἀντὶ πάσης ἄλλης ἀπαντήσεως ἢ ***ἐνδιαφέροντος*** ἐξέτεινεν ἁπλῶς τὴν χεῖρα

---

[51]) Λουκ. Β, 41-53. Ἰωαν. Β, 2-11. Ματθ. ΙΒ, 46-50. Μαρκ. Γ. 32. 33. Ἰωαν. ΙΘ, 26. 27.

[52]) Σελ. 111

[53]) Λουκᾶς Β,50

ἐπὶ τοῖς Μαθηταῖς κατὰ τὴν χαρακτηριστικὴν ἔκφρασιν τοῦ Ἱεροῦ Συγγραφέως καὶ εἶπεν: «ἰδοὺ ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοί μου.» Δι' ὅλων δὲ τούτων ἤθελε νὰ μᾶς δείξῃ ὅτι ὁ Χριστὸς ***πρωτίστως δὲν ἐσκέπτετο ἀνθρωπίνως, οὔτε διησθάνετο ὅπως οἱ λοιποὶ ἀνθρώπων*** εἰς ἐξαιρετικὰς στιγμὰς τοῦ ἐπιγείου βίου του, κατὰ τὰς ὁποίας διέβλεπεν ὅτι ἄλλαι σκέψεις καὶ πεποιθήσεις ἔπρεπε νὰ δημιουργηθῶσι περὶ τῆς ἀποστολῆς του εἰς τὸν κόσμον τῆς ὕλης καὶ τῆς ἁμαρτίας.» Ὁ Θεολόγος Συγγραφεὺς ἂν ἐμελέτα τὰς σχετικὰς περικοπὰς τῶν Εὐαγγελίων καὶ δὴ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ [54]), θὰ ἔβλεπεν ὅτι ἡ στιγμὴ ἐκείνη καθ' ἣν ἦλθον ἀναγγέλλοντες τὴν ἄφιξιν τῆς μητρὸς καὶ τῶν ἀδελφῶν ἦτο κρίσιμος διὰ τὸν Χριστόν, ἐλέγχοντα τοὺς Ἰουδαίους τοὺς κατηγοροῦντας αὐτὸν ὡς διὰ τοῦ Βεελζεβοὺλ ἐκβάλλοντα τὰ δαιμόνια καὶ βλασφημοῦντας οὕτω κατὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἀλλὰ καὶ πάλιν δι' ὧν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς περὶ τῆς μητρὸς καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ δὲν ἐξουθενεῖ οὔτε τὴν μητέρα, οὔτε τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, ἀλλ' εὔχεται οἱ ἀκούοντες αὐτὸν νὰ ἀποβῶσι τοιοῦτοι ὥστε νὰ εἶναι ἐξ ἴσου δι' αὐτὸν προσφιλεῖς, ὡς ἡ μήτηρ του καὶ οἱ ἀδελφοί του.

Ὁ Συγγραφεὺς ὅμως ἐκτρέπεται καὶ θὰ ἦτο εὐκταῖον ἂν ἵστατο καὶ ἠρκεῖτο εἰς αὐτὰ μόνον. Ἀτυχῶς ἐξακολουθεῖ: «Καὶ ταῦτα προβάλλοντες δὲν ἐννοοῦμεν νὰ ὑποτεθῇ βέβαια ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν ἐπεδείκνυεν ἀπείθειαν ἢ ἀδιαφορίαν πρὸς τοὺς Γονεῖς. Ἄπαγε! Διότι ἦτο κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον «ὑποτασσόμενος αὐτοῖς»· ἐπεσκέπτετο δὲ μετ' αὐτῶν εἴτε τὰ Ἱεροσόλυμα εἴτε τὴν Καπερναοὺμ εἰς μεγάλην μάλιστα ἡλικίαν. ***Ἐν τούτοις θέλομεν νὰ τονίσωμεν***, λέγει, ὅτι δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπιμένωμεν ὅτι εἰς στιγμὰς καθ' ἃς ὁ Θεάνθρωπος διετέλει εἰς τὴν σπουδαιοτέραν περίπτωσιν τῆς θείας Αὐτοῦ ἐνεργείας καὶ ἐκδηλώσεως, ὅπως καὶ ἦτο ἡ στιγμὴ τῆς Ἀναστάσεως, ἠδύνατο νὰ ***συναισθάνεται*** ὡς ἐπιβεβλημένον δι' Ἑαυτὸν νὰ μὴ ***παραμείνῃ*** ἐν τῷ Ἅδῃ ἐκπληρῶν τὴν ***ἀπολυτρωτικὴν*** καὶ ἐκεῖ ***Ἀποστολήν Του***, διότι ἔπρεπε τάχα νὰ σπεύσῃ ***καὶ μάλιστα εἰς ὥραν τόσον ἀκατάλληλον*** διὰ νὰ παρηγορήσῃ ***ἁπλῶς Μητέρα τὴν ὁποιαν καὶ ἐν τῷ ἐπιγείῳ βίῳ διατελῶν*** οὐδέποτε ἀπεκάλεσε μὲ τὴν γλυκεῖαν προσωνυμίαν ***Μητέρα μου***! Νὰ διατί, προσθέτει, ἀπεκαλέσαμεν ὑλόφρονα, παρομοίαν σκέψιν»!!! Οἷα φθέγγεται!! ***Τοιοῦτος συρφετὸς βλασφημιῶν*** οὐδέποτε ἀνεμένομεν νὰ ἐχύνετο ἐκ τῆς γραφίδος Συγγραφέως Θεολόγου, καὶ δὴ Ἱεράρχου!! Μόνον ἀσεβεῖς ἢ αἱρετικοὶ ἠδύναντο νὰ ἐκφρασθῶσιν οὕτω· καὶ ὑπάρχουν Προτεστάνται ὡς ὁ R. Stier καὶ ὁ B. F. Westcott [55]), οἵτι-

[54]) Λουκ. Γ, 20-35.

[55]) R. Stier, The Works of the Lord Jesus. Edinburg 1855-8 VII, 467. Καὶ B. F. Westcott The Gospel according to St. John on the Bible σελ. 763. Κωνστ. Ν. Καλλινίκου Μεγάλου Οἰκονόμου τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ Ἐπιτίμου διδάκτορος τῆς Θεολογίας «Θεοτοκιας» Ἀλεξάνδρεια 1935 σελ. 173. Σημ. 1.

νες ἐν τῇ ρήσει τοῦ Ἐσταυρωμένου «γύναι, ἰδοὺ ὁ υἱός σου» ***ἐμβλέπουν πλήρη*** πλήρη διακοπὴν σχέσεων τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὴν Μητέρα!

Ἀτυχῶς τὰ ὑπὸ τοῦ Συγγραφέως λεγόμενα εἶναι ἐξ ἴσου ἀσεβῆ, ἀσεβέστατα· οὐδ' αὐτοὶ δὲ οἱ Προτεστάνται, θὰ ἐτόλμων νὰ γράψωσι τοιαῦτα περὶ τῆς Μητρὸς τοῦ Κυρίου! Ὁ Συγγραφεὺς ἐφοβήθη μὴ διασεισθῇ ἡ πίστις τῶν Χριστιανῶν καὶ ἐπικριθοῦν τὰ ἱερὰ κείμενα διότι ὁ ἰατρὸς δοξάζει: ὅτι ὁ Χριστὸς πρῶτον τὴν Μητέρα του ἔσπευσε νὰ ἐπισκεφθῇ· δὲν ἐδίστασεν ὅμως νὰ γράψῃ αὐτὸς τόσα ἄστοχα καὶ βλάσφημα κατὰ τῶν ἱερωτάτων, σκανδαλίζων αὐτὰς τὰς συνειδήσεις τῶν πιστῶν! ***Ἂν ἡ Παναγία εἶναι Αὐτή, ἂν ὁ Χριστὸς εἶναι Αὐτὸς ὡς θέλει νὰ τοὺς παρουσιάσῃ***, ἄν ὁ Υἱὸς τῆς Παρθένου καὶ αὐτή, εἶναι τόσον ***σμικροὶ*** ὡς παρουσιάζονται ὑπὸ τοῦ Συγγραφέως, ἄρα ματαία ἡ πίστις ἡμῶν! Ὄχι· δὲν εἶναι Ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον ἐπίστευσεν ἡ Ἐκκλησία, Ἐκεῖνος «ὃν ὁ Θεὸς ὑπερύψωσε καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ᾧ πᾶν γόνυ κάμπτει ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογεῖται ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρός.» 56) Ἂν ἡ Παναγία εἶνε τοιαύτη ὁποία διαζωγραφεῖται, εἶναι μία τῶν συνήθων γυναικῶν καὶ ὄχι ἡ βαθυστόχαστος καὶ ὄντως Παναγία. Ἐκείνη «ἣν μακαρίζουσι πᾶσαι αἱ γενεαί, ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν τῆς ὁποίας ἐπιβλέψας ἐποίησε μεγαλεῖα ὁ δυνατός.» 57) Ἂν ὁ Χριστὸς οὐδέποτε κατεδέχθη νὰ καλέσῃ τὴν τεκοῦσαν αὐτὸν Μητέρα, μάτην οἱ λατρευταὶ αὐτοῦ ἐπικαλοῦνται τὴν περιφρονημένην αὐτὴν Μητέρα ὡς μεσίτριαν πρὸς αὐτόν, πρεσβεύουσαν ὑπὲρ τῶν ἐπικαλουμένων αὐτήν. Θὰ ἦτο χλευασμὸς πρὸς αὐτὴν νὰ ψάλλωμεν «ὁ Γλυκασμὸς τῶν ἀγγέλων, τῶν θλιβομένων ἡ χαρά, Χριστιανῶν ἡ προστάτις, ***Παρθένε Μήτηρ Κυρίου, ἀντιλαβοῦ*** με καὶ ρύσαι τῶν αἰωνίων βασάνων», ἢ τό: «Πάντων προστάτις ἀγαθή....» καὶ τὰ παρόμοια τούτοις.

Δυστυχῶς ὁ Συγγραφεὺς δι' ὅλης τῆς Μελέτης του καταδείκνυται ***ἀμελέτητος, ἀθεολόγητος, ἀψυχολόγητος***! Ἀμελέτητος διότι ἂν ἐμελέτα ἐπιμελῶς, θὰ ἐγίνωσκεν ὅτι τὸ ***Γύναι***, δι' οὗ ὁ Χριστὸς δὶς προσφωνεῖ τὴν Μητέρα του, εἶναι τὸ γλυκύτερον πρόσφθεγμα, τὸ ὁποῖον υἱὸς φιλόστοργος ἠδύνατο νὰ ἀπευθύνῃ πρὸς τὴν ἀγαπητὴν μητέρα αὐτοῦ. Ἂν ἐμελέτα, θὰ ἐγνώριζεν ὅτι ὡς πολλαὶ λέξεις, καὶ ἡ λέξις Γυνὴ ἔχει μὲν τὴν γενικὴν αὐτῆς ἔννοιαν τὴν δηλοῦσαν τὸ ἕτερον φῦλον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἔχει συνάμα καὶ ἄλλας εἰδικωτέρας ἐν σχέσει πρὸς τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα μεθ' ὧν συνάπτεται. ***Γυνὴ*** ἀρχικῶς εἶναι πᾶσα τοιαύτη οὕτω καλουμένη, ἀλλὰ ἡ ***Γυνὴ πρὸς τὸν σύζυγον αὐτῆς εἶναι ἡ «γυναῖκά του», ἡ «γυναικοῦλά του», εἶναι τὸ ὀστοῦν ἐκ τῶν***

56) Φιλιπ. 2,10.

57) Λουκ. Β, 47-55

ὀστέων του καὶ ἡ σάρξ ἐκ τῆς σαρκός του. Γυνὴ διὰ τὸ τέκνον της εἶναι τὸ ἀντικείμενον τῆς στοργῆς του, τὸ μετὰ τὸν Θεὸν ἐπίγειον ὂν εἰς ὃ ὀφείλει τὸ πᾶν, τὸ γλυκύτερον ὄνομα, τὸ στοργικώτερον, τὸ ἁγιώτερον, τὸ συμπαθέστερον, εἶναι ἡ «μανοῦλά» του, ἡ «μητεροῦλά» του, καὶ οὐχὶ ἁπλῶς ἡ μήτηρ του. Τὸ «Γύναι» παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ ἄλλοις ἐλέγετο πρὸς δήλωσιν στοργῆς, σεβασμοῦ, ἀφοσιώσεως ἀφ' ἑνός, καὶ οἴκτου, συμπαθείας, εὐσπλαγχνίας καὶ ἐλέους ἀφ' ἑτέρου. Ἂν ὁ Συγγραφεὺς ἐμελέτα τὸν Ὅμηρον, τοὺς Ἕλληνας Συγγραφεῖς καὶ αὐτὴν τὴν Ἁγίαν Γραφήν, δὲν θὰ ἔγραφε τὰ ὅσα ἀσύστατα λέγει. Ἐν τῇ Ἰλιάδι ὁ Ἀντήνωρ λέγει μετὰ σεβασμοῦ πρὸς τὴν Ἑλένην τὴν σύζυγον τοῦ Βασιλέως Μενελάου:

«ὦ Γύναι ἦ μάλα τοῦτο νημερτὲς ἔειπες». [58]

Ὁ Μῆδος Στρατηγὸς Ἀράσπας πρὸς τὴν σύζυγον τοῦ Μεγιστᾶνος Ἀβραδάτου, διὰ τὴν ὁποίαν ἐλέγετο «μήπω φῦναι, μηδὲ γενέσθαι γυνὴ θνητῶν τοιαύτη ἐν τῇ Ἀσίᾳ»: «Θάρρει ὦ γύναι» [59] ἔλεγεν. Ὁ Αὔγουστος πρὸς τὴν ὑπ' αὐτοῦ τὰ μάλα φιλουμένην βασίλισσαν τῆς Αἰγύπτου Κλεοπάτραν: «Θάρσει, γύναι, καὶ θυμὸν ἔχε ἀγαθόν», ἔλεγε. [60] Εἰς ***πάσας ταύτας τὰς περιστάσεις καὶ τὰς παρομοίας τὸ «Γύναι» κεῖται ἀντὶ τοῦ Βασίλισσα, Δέσποινα, Κυρία.*** [61]

Οὕτω καὶ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις ἡ προσφώνησις «Γύναι» ἐξέφραζε τὰ αὐτὰ αἰσθήματα, καὶ δὴ προφερόμενα ἐκ τοῦ στόματος ἐκείνου ὅστις ὑπῆρξεν ὁ υἱὸς τῆς Παρθένου, ὁ σεσαρκωμένος Θεός, ὁ Ἐμμανουήλ. Ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ὁσάκις ὁ Κύριος φωνεῖ τὴν λέξιν ταύτην «γύναι», ὡς εἰς τὴν Σαμαρείτιδα [64]: «Γύναι πίστευσόν μοι», τὴν Χαναναίαν [65]: «Γύναι μεγάλη σου ἡ πίστις», τὴν Συγκύπτουσαν [66]: «Γύναι ἀπολέλυσαι τῆς ἀσθενείας σου», τὴν Ἁμαρτωλὴν [67]: «Γύναι, ποῦ εἰσιν οἱ κατήγοροί σου», ἢ τὴν Μαγδαληνήν: «Γύναι τί κλαίεις», ***κινεῖται ἀπὸ συγγνώμην, οἶκτον, καὶ ἔλεον.*** Γύναι λέγει, ὡς εἰς ἄλλας παρομοίας περιστάσεις ἐν τῇ αὐτῇ ἐννοίᾳ «Θύγατερ» λέγει, «Τέκνον» λέγει. ***Ἀλλ' ὅταν ὁ Χριστὸς προσφωνεῖ τὴν***

---

58) Ἰλιὰς Γ, 19.
59) Κύρου Παιδεία Ε' 1,6. Θεοκρ. 15, 12.
60) Γ. Κωνσταντινίδου Ἑρμην. Εὐαγγελίων Τομ. Β, σελ. 321.
61) Ὀδυσ, Η, 347. Η, 53. 0,374. Γ, 403
62) Ἰωάννου Δ, 21.
63) Ματθαίου ΙΕ,28.
64) Λουκᾶ ΙΓ, 12
65) Ἰωάννου Η. 10. Ἐπίσης Μαρίᾳ τῇ Μαγδαληνῇ Ἰωαν. Κ, 15
66) Ματθ. Θ, 22. Μαρ, Ε. 34. Λουκ. Η,48.
67) Ματθ. Θ, 2. Μαρκ. Β, 5.

Μητέρα του «Γύναι», ἡ καρδία του πλημμυρεῖ ἀπὸ ἀνέκφραστον υἱϊκὴν στοργὴν καὶ ἀγάπην, ἀπὸ τὰ ἱερώτερα καὶ ἁγιώτερα αἰσθήματα! (68) Ἀλλ᾽ ἴδωμεν εἰς ποίας περιστάσεις καλεῖ τὴν Μητέρα αὐτοῦ «Γύναι».

Μόλις ὁ Κύριος εἶχεν ἐκλέξῃ τοὺς Μαθητὰς αὐτοῦ· τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἐτελεῖτο Γάμος ἐν Κανᾷ, ὅπου προσεκλήθη ἡ Μήτηρ Αὐτοῦ καὶ Αὐτὸς μετὰ τῶν μαθητῶν του. Οἱ Νυμφίοι θὰ ἦσαν συγγενεῖς ἢ φίλοι αὐτοῦ. Ὁ Χριστὸς ὁ ἀγαπῶν τοὺς ἀγρούς, τὴν θάλασσαν, τὰ ἄνθη, τὰ χωρία, ᾐσθάνετο ἰδιαιτέραν συμπάθειαν πρὸς τοὺς ἁπλοϊκοὺς ἐκείνους ἀνθρώπους τῶν χωρίων, καὶ ἐκάθητο εὐχαρίστως πλησίον των, συνωμίλει συμπαθῶς μετ᾽ αὐτῶν, τοὺς ἐπαρηγόρει εἰς τὰς θλίψεις των καὶ συνεμερίζετο τὴν χαράν των· ἡ μεγαλειτέρα δὲ χαρὰ διὰ τὸν χωρικὸν ὅστις καθ᾽ ὅλην τὴν ζωὴν ἐταλαιπωρεῖτο τρώγων τὸν ξηρόν του ἄρτον, ἦτο νὰ ἑορτάσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν καλλίτερον τὴν ἡμέραν τῶν γάμων του· αὐτὴ ἦτο ἡ εὐτυχεστέρα ἡμέρα τῆς ζωῆς του, ***ἦτο χαρά,*** καὶ ἔπρεπε τὰ πάντα νὰ εἶναι πλούσια, πρὸ παντὸς δὲ νὰ εἶναι ἄφθονος κατὰ τὸ δυνατὸν ὁ οἶνος ὁ ἀείποτε «εὐφραίνων καρδίαν ἀνθρώπου». Καὶ ὁ Νυμφίος τοῦ Γάμου τῆς Κανᾶ εἶχε φροντίσῃ ὥστε νὰ εἶναι ἐπαρκής· ἀλλ᾽ ὁ Νυμφίος ἦτο ἀγαπητὸς καὶ οἱ φίλοι καὶ συγχωριανοί του ἐφιλοτιμήθησαν νὰ τιμήσωσι τὸν νυμφίον πίνοντες δαψιλῶς εὐχόμενοι αὐτόν· ἀλλ᾽ ὁ οἶνος ἐξηντλεῖτο καὶ ὀλίγον ἔτι καὶ δὲν θὰ ὑπῆρχε πλέον οὐδὲ σταγών, καὶ θὰ ἦτο ἀτύχημα μέγα· αἱ πύλαι εἶχον κλεισθῇ, οὐδεὶς δὲ κατὰ τὴν νυκτερινὴν ἐκείνην ὥραν ἠδύνατο νὰ πληρώσῃ τὸ κενόν· ἡ Μαρία τὸ ἀντελήφθη καὶ ἡ συγκίνησις εἶχε πληρώσῃ τὴν καρδίαν της. Τότε ἀπὸ συμπάθειαν καὶ οὐχὶ ἐξ ***αὐταρεσκείας*** ἢ «ἀνθρώπινόν τι πάσχουσα», ὡς ἐνόμισάν τινες ἐπιπολαίως κρίνοντες, ἔρχεται εἰς τὸν Χριστόν, τὸν ὁποῖον οὐδεὶς ἄλλος ὡς Αὐτὴ ἐγνώρισε βαθύτερον, καὶ περίλυπος διὰ τὸ ἀτύχημα «ἡ «Εὐσυμπάθητος» λέγει πρὸς αὐτόν: «οἶνον οὐκ ἔχουσι»! Ὁ Ἰησοῦς ὅστις συμπαθῶς παρηκολούθει τὴν

68) ***Ἀλλ᾽ ἅμα καὶ σεβασμόν·*** ἡ Μήτηρ παρὰ πᾶσι τοῖς λαοῖς ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἦτο αὐτὸ τοῦτο ἡ Κυρία τῶν τέκνων της, ὡς ὁ Πατὴρ ἦτο ὁ αὐθέντης αὐτῶν· μὲ τὴν ἔννοιαν ταύτην σχετίζεται καὶ τὸ ὄνομα Μαρία, Μαριάμ-Μαργιάμ, ὅπερ ἀρχικῶς εἰς τὸ ὕδωρ ἀναφερόμενον, σημαίνει ἅμα καὶ τὴν Δέσποιναν· καὶ Δεσπότης ἀρχικῶς εἶναι ὁ Κύριος τῶν ὑδάτων. Μαρία καὶ Γυνὴ λέξεις ταὐτοσήμαντοι ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ Βασίλισσα, Κυρία, Δέσποινα· ἡ δὲ Μαρία ὡς ἐξ οἴκου βασιλικοῦ, «ἐξ οἴκου καὶ Πατριᾶς Δαυΐδ» ἦν ὄντως «***Δέσποινα***» καὶ οὕτω ἀπ᾽ ἀρχῆς ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν πιστῶν ἐκαλεῖτο, ὡς μέχρι σήμερον «Δέσποινα πρόσδεξαι» λέγομεν, «Τῆς Παναγίας ἀχράντου ὑπερευλογημένης Δεσποίνης» δεόμεθα· ὡς «***Δεσπόσυνοι***» ἐλέγοντο οἱ συγγενεῖς αὐτῆς, συνεπῶς καὶ συγγενεῖς τοῦ Κυρίου, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀφρικανοῦ, Εὐσεβίου καὶ Ἱεροῦ Χρυσοστόμου (Εὐσεβίου Ἐκ/κὴ Ἱστορία Βιβλ. Α΄ Κεφ. Ζ. Χρυσοστόμου ὁμιλία κα΄ εἰς τὸν Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην. —)

ἀγωνίαν τῶν Νυμφίων, ὅταν ἤκουσε τὴν Μητέρα του μὲ τόσην λύπην καὶ συμπάθειαν νὰ λέγῃ ἐκεῖνο τὸ «οἶνον οὐκ ἔχουσι», συνεκινήθη καὶ αὐτός, καὶ μὲ τὸ γλυκύ του μειδίαμα εἶπεν εἰς αὐτήν: «τί ἐμοὶ καὶ σοὶ γύναι; 69) οὔπω ἥκει ἡ ὥρα μου»· ὡς νὰ ἔλεγεν εἰς αὐτὴν «τί, μήπως ***πταίομεν διὰ τοῦτο Σὺ καὶ ἐγώ;*** Οἱ ἐνδιαφερόμενοι δὲν ἔπρεπε νὰ φροντίσουν, ὥστε νὰ μὴ συμβῇ τὸ ἀτύχημα τοῦτο; Τί θέλεις γλυκειά μου Μητέρα; Ἀπ' ἐδῶ, ἀπὸ τώρα νὰ ἀρχίσω τὰ θαύματα; Ἡ αἴτησις τῆς Μητρὸς εἰσηκούσθη, αὐτὴ δὲ ἡ ἐννοοῦσα τὴν γλῶσσαν τοῦ υἱοῦ της, πλήρης χαρᾶς λέγει εἰς τοὺς ὑπηρέτας: ὅτι σᾶς εἴπῃ ὁ Ἰησοῦς νὰ τὸ ἐκτελέσητε· καὶ ὁ Χριστὸς ἄνευ δισταγμοῦ διέταξε νὰ γεμίσουν ὕδατος τὰς κενὰς ἐκεῖ που κειμένας ἓξ λιθίνας ὑδρίας, τὰς ὁποίας καὶ ἐγέμισαν ἕως ἄνω· τὸ θαῦμα ἐτελέσθη! καὶ ὁ Χριστός: ἀντλήσατε, λέγει, εἰς αὐτοὺς καὶ φέρετε εἰς τὸν Ἀρχιτρίκλινον, ὅστις γευθεὶς τοῦ θεσπεσίου ἐκείνου οἴνου τὰ ἔχασε κυριολεκτικῶς. 70) Οἷον δῶρον! Ἴσως ποτὲ τόσον ἐπικαίρως δὲν προσεφέρθη τοιοῦτον πολύτιμον δῶρον εἰς Νυμφίους. Ποτὲ ἴσως κεκλημένοι εἰς Γάμον δὲν ᾐσθάνθησαν τόσην χαρὰν ἑορτάζοντες τὴν μεγάλην ἡμέραν τῶν φίλων καὶ συγγενῶν των. Καὶ τὸ ποτήριον τοῦ νεκταρώδους οἴνου ἠγείρετο ὑπὸ πάντων μὲ μίαν μυριόστομον φωνὴν ὑπὲρ τῆς εὐτυχίας τῶν Νυμφίων. Τοιαύτην χαρὰν ἀνεκλάλητον μόνον ἡ ἐπέμβασις τῆς εὐσυμπαθήτου μητρὸς τοῦ Χριστοῦ ἠδύνατο νὰ χαρίσῃ. Καὶ δὲν θὰ εἶχέν τι το ἐκπληκτικὸν ἂν ἐπίστευέ τις ὅτι οἱ Νυμφίοι τῆς ἡμέρας ἐκείνης 71) καὶ οἱ «φίλοι τοῦ Νυμφίου» οἱ γευθέντες τοῦ οἴνου τούτου ἐξ ὕδατος μεταποιηθέντος, ἀπέβησαν ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης οἱ ἐνθερμότεροι ὀπαδοὶ τοῦ ὡραίου Ραββὶ τῆς Ναζαρέτ, καὶ οἱ πρῶτοι οἵτινες, μετὰ τὸν σταυρικὸν αὐτοῦ θάνατον, ἔπιον τὸν οἶνον τὸν καινὸν μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρός του. 72) «Ταύτην

---

69) Ὁ Συγγραφεὺς δι' ὅσων γράφει περὶ τοῦ «τί ἐμοὶ καὶ σοὶ γύναι» τῆς Κανᾶ, πόσου κακοῦ γίνεται πρόξενος εἰς τοὺς πιστούς! ἂν τὸ βιβλίον του ἔπιπτεν εἰς χεῖρας ἑνὸς ἀρνητοῦ τοῦ Χριστοῦ, ὡς ὁ Henri Delafosse, θὰ ἠλάλαζεν οὗτος ἐκ χαρᾶς καὶ θὰ προσέθετε καὶ ἕτερον Κεφάλαιον εἰς τὸ ἀσεβὲς ἔργον του «Le quatrième évangile» διὰ νὰ βεβαιώσῃ ἐπὶ πλέον ὅτι: «ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι τίποτε διὰ τὴν Μαριαν· και ἡ Μαρια τιποτε διὰ τὸν Χριστόν»· ὅτι «οὐδὲν κοινὸν ὑπάρχει μεταξύ των» ὅτι ἡ Μαρία «δὲν ἦτο Μητηρ τοῦ Χριστοῦ», ὅτι ἦτο καθ' ὁλοκληρίαν ξένη δι' αὐτόν.

70) Ἰωάνν. Β. 1-12.

71) Ἀληθῶς ὑπάρχει παράδοσις διασωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Καλλίστου (Ἐκ/στικὴ Ἱστορία Βιβλ. Η' Κεφ. 11) ὅτι ὁ νυμφιος τῆς Κανᾶ ἦτο Σίμων ὁ Κανανίτης υἱὸς τοῦ Κλωπᾶ, ὅστις κατὰ τὸν Εὐσέβιον ἦτο ἀδελφὸς τοῦ μνήστορος Ἰωσήφ. (Ἀρχιμανδρίτου Συνεσιου Ἁρμονια καὶ Θειοτης τοῦ Εὐαγγελίου σελ. 169 σημ β.

72) Ἰωάνν. Β. 12

ἐποίησε τὴν ἀρχὴν τῶν σημείων ὁ Ἰησοῦς ἐν Κανᾷ τῆς Γαλλιλαίας καὶ ἐφανέρωσε τὴν δόξαν αὐτοῦ » 73).

Καὶ ἐρωτῶμεν ἤδη: εἰς αὐτὸ τὸ χαριτωμένον ***ἐπεισόδιον*** τοῦ Γάμου ποῦ εἶναι ἡ ***αὐστηρά***, ἡ ***αὐστηροτάτη***, ἡ ***ἀπότομος***, ἡ ***ἀποτομωτάτη*** ἀπάντησις τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὴν μητέρα του, ὡς ἀψυχολογήτως γράφει ὁ Συγγραφεύς; Οὔτε αὐστηρότητα, οὔτε ἀποτομίαν, οὔτε ἐπιτίμησιν, οὔτε ἀντίθεσιν φρονημάτων ἐνέχει ἡ ἀπάντησις τοῦ Χριστοῦ, οὔτε τὸ «μαλεὶ βαλάκ» τῶν σχετικῶν χωρίων τῆς Γραφῆς δύναται νὰ ἔχῃ σχέσιν μὲ τὸ «Τί ἐμοὶ καὶ σοὶ γύναι» τοῦ Γάμου τῆς Κανᾶ· καὶ ἔχει πληρέστατα δίκαιον ὁ Ἱερὸς Αὐγουστῖνος νὰ ἐρωτᾷ «ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸν γάμον μὲ σκοπὸν νὰ προσβάλῃ τὴν Μητέρα Του καθ' ἣν ὥραν ἐτελεῖτο γάμος πρὸς δημιουργίαν τέκνων, διατασσομένων ὑπὸ τοῦ Θεοῦ νὰ τιμῶσι τοὺς Γονεῖς αὐτῶν; ***Ἐδῶ***, ἀδελφοί, ***χωρὶς ἄλλο***, ὑποκρύπτεται μυστήριον». 74) Αληθῶς ὑποκρύπτεται μυστήριον, ἀλλ' ἡ ἐξήγησις τοῦ μυστηρίου δὲν εἶναι ἐκείνη ἣν πειρᾶται νὰ δώσῃ· τὸ ὑποκρυπτόμενον μυστήριον εἶναι ***ἡ ἄπειρος στοργὴ τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὴν Μητέρα του***, ἀμείωτος ἀπὸ τῆς παιδικῆς αὐτοῦ ἡλικίας, μέχρι τῆς τελευταίας αὐτοῦ στιγμῆς ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ.

Ὡς ὁ Ἱερὸς Αὐγουστῖνος οὕτω καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος «ἀνθρώπινον τι παθών» διαφόρως ἑρμηνεύει τὸ σχετικὸν χωρίον. 75) Ἡ Μήτηρ τοῦ Κυρίου ἐν τῷ ἐν Κανᾷ γάμῳ οὔτε ἐφιλοδόξησε οὔτε ἠθέλησεν «ἑαυτὴν λαμπροτέραν ποιῆσαι διὰ τοῦ παιδός»· οἱ λέγοντες ταῦτα ὁποιοιδήποτε καὶ ἂν εἶναι παρεγνώρισαν τὴν Μητέρα τοῦ Κυρίου, μεταξὺ τῆς ὁποίας καὶ τῆς συγγενοῦς αὐτῆς τῆς μητρὸς τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου, ζητούσης παρὰ τοῦ Χριστοῦ ἵνα ὁ εἷς τῶν υἱῶν της καθίσῃ ἐκ δεξιῶν καὶ ὁ ἕτερος ἐξ ἀριστερῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, ὑπῆρχεν ἄβυσσος. 76) «Ἡ μόνη ἄμωμος ἐν γυναιξὶ καὶ καλή» ἦτο ἀνίκανος νὰ διαπράξῃ τοιαύτην σμικρότητα· καὶ ἐν αὐτῇ δύνανται νὰ ἐφαρμοσθοῦν τὰ τῆς Γραφῆς «πολλαὶ θυγατέρες ἐκτήσαντο πλοῦτον· πολλαὶ ἐποίησαν δύναμιν· σὺ δὲ ὑπέρκεισαι καὶ ὑπερῆρας πάσας· ***ψευδεῖς ἀρέσκειαι*** « ***οὐχ εὑρέθησαν ἐν σοί***.» 77) Τοῦτο κατενόησεν ἡ ἡμετέρα ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, οὔτε ταπεινοῦσα τὴν Ἁγίαν τοῦ Θεοῦ Μητέρα ὡς οἱ Προτεστάνται, οὔτε θεοποιοῦσα αὐτὴν ὡς οἱ Δυτικοί, ἀλλὰ τιμῶσα καὶ σεβομένη ὡς τὴν ὑπερευλογημένην Μητέρα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὡς τὴν χαρὰν τῶν θλιβομένων καὶ προστασίαν τῶν πιστῶν, τὴν

73) Ματθ. ΚΣΤ, 29

74) Augustinus in Johan tract. VII, 5 καὶ Migne Μ Π Λ 35, 1452 καὶ 1455. Κ. Καλλινίκου «Θεοτοκιάς» σελ. 163

75) Migne 59, 130. Migne 57, 464-5.

76) Ματθ. Κ,21

77) Παροιμ. ΚΘ, 29

μεσιτεύουσαν διὰ παντὸς ὑπὲρ αὐτῶν πρὸς Ἐκεῖνον, ὅστις εἰς ἕνα μόνον λόγον της αὐτοστιγμεὶ μετέβαλεν τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον· πρὸς Ἐκεῖνον ὅστις ἐνόσῳ ἔζη ἐπὶ τῆς γῆς παρέμεινεν ἀχώριστος ἀπ' αὐτῆς «ὑποτασσόμενος αὐτῇ», κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην αὐτοῦ φύσιν, καὶ θνήσκων περὶ αὐτῆς ἐμερίμνα, ἐμπιστευόμενος αὐτὴν εἰς τὸν μαθητὴν ὃν ἠγάπα· ***καὶ ἀναστὰς ἀπὸ τοῦ τάφου πρώτην αὐτὴν ἔσπευσεν νὰ ἴδῃ***, λέγων αὐτῇ κατὰ τὸν ὑμνῳδόν: « ***Θάρσει, μῆτερ, ὅτι πρώτη με ὁρᾶς ἀπὸ τῶν τάφων.*** » Ἀλλ' ὁ Συγγραφεὺς τίποτε ἀπ' αὐτὰ μὴ αἰσθανόμενος κακοπίστως γράφει: «ἐν τούτοις θέλομεν νὰ τονίσωμεν ὅτι δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπιμένωμεν ὅτι εἰς στιγμὰς καθ' ἃς ὁ Θεάνθρωπος διετέλει εἰς τὴν σπουδαιοτέραν περίπτωσιν τῆς θείας Αὐτοῦ ἐνεργείας καὶ ἐκδηλώσεως, ὅπως καὶ ἦτο ἡ στιγμὴ τῆς Ἀναστάσεως, ἠδύνατο να συναισθάνεται ὡς ἐπιβεβλημένον δι' ἑαυτὸν νὰ μὴ παραμείνῃ ἐν τῷ Ἅδῃ ἐκπληρῶν τὴν ἀπολυτρωτικὴν καὶ ἐκεῖ ἀποστολήν Του, διότι ἔπρεπε τάχα νὰ σπεύσῃ καὶ μάλιστα εἰς ***ὥραν τόσον ἀκατάλληλον,*** διὰ νὰ παρηγορήσῃ ***ἁπλῶς*** Μητέρα, τὴν ὁποίαν καὶ ἐν τῷ ἐπιγείῳ βίῳ διατελῶν ***οὐδέποτε*** ἀπεκάλεσε μὲ τὴν γλυκεῖαν προσωνυμίαν Μητέρα μου!» Ὁποία πεζότης σκέψεων, ὁποία ἀσέβεια! ὁποία ἀθυροστομία!

«Ἐκεῖνος ὁ δημιουργήσας τὸ ἀντικείμενον καὶ τὸ ἀφετήριον σημεῖον τῆς μελλούσης θρησκείας, καὶ τὸν ὁποῖον ὅλος ὁ κόσμος ἀνέμενεν, ὁ ἀπαράβλητος, ὁ δι' ὅλην τὴν αἰωνιότητα ἀληθὴς δημιουργὸς τῆς εἰρήνης τῆς ψυχῆς, ὁ μέγας παρήγορος τοῦ βίου, ὁ θεμελιώσας τὴν καθαρὰν λατρείαν, ἣν μέλλουσι νὰ τελῶσι μέχρι τῆς συντελείας τῶν αἰώνων πᾶσαι αἱ ὑψηλαὶ ψυχαί, ὁ στηρίξας τὴν αἰωνίαν ἠθικήν, ἥτις ἔσωσε τὴν ἀνθρωπότητα καὶ ἐδημιούργησε νέαν κατάστασιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὁ τελειότατος ὑπογραμμὸς τὸν ὁποῖον πᾶσαι αἱ πάσχουσαι ψυχαὶ θὰ μελετῶσιν ἵνα εὑρίσκωσιν ἐν ***αὐτῷ*** δύναμιν καὶ παρηγορίαν· ἐκεῖνος ὃν ἠκολούθησαν διὰ τῆς βασιλικῆς ὁδοῦ, ἣν αὐτὸς ἐχάραξεν, αἰώνιοι λατρευταί, ὁ πραγματοποιήσας ὑπὸ τὰ ὄμματα ἡμῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ πᾶν ὅ,τι ὑψηλὸν δύναταί τις ἰδεαλικῶς νὰ συλλάβῃ, τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον τυγχάνει τὸ ὕψιστον θεῖόν τε καὶ ἀνθρώπινον ἔργον, αὐτὸς ὁ μοναδικὸς ἀληθὴς Μεσσίας, ὁ αἰώνιος βασιλεὺς τοῦ βασιλείου τοῦ Θεοῦ, ὅπερ εἰσήγαγε πρῶτος ὁλόκληρον εἰς τὸν κόσμον, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, τὸ ἀπαύγασμα καὶ ἡ ἔνδοξος εἰκὼν αὐτοῦ τούτου τοῦ Αἰωνίου» [78]) ὁ Γλυκὺς Ἰησοῦς, ὁ τέλειος ἄνθρωπος, ὁ ὄντως μέγας παρήγορος τοῦ βίου, ὁ τόσον εὐαίσθητος, ὁ ἔχων τόσον βαθὺ τὸ αἴσθημα τῆς φιλίας πρὸ τοῦ τάφου τοῦ φίλου του Λαζάρου, ὁ δείξας τόσον πόνον διὰ

---

[78]) Histoire du Christ παρὰ τῷ Gratry, Reponse à M. Renan II partie, C II. Ἀρχιμ. Συνεσίου ἔνθα ἀνωτέρω σελ. 530.

τοὺς πονοῦντας, τοὺς κοπιῶντας καὶ πεφορτισμένους καὶ τοὺς ἁμαρτωλούς, **κατηγορεῖται ὡς μὴ συναισθανόμενος ὡς ἐπιβεβλημένον εἰς αὐτὸν νὰ παρηγορήσῃ μετὰ τὴν Ἀνάστασιν τὴν Μητέρα του**, ἁπλῶς Μητέρα! τὴν ὁποίαν ἐν τῷ ἐπιγείῳ βίῳ διατελῶν οὐδέποτε ἀπεκάλεσε μὲ τὴν γλυκεῖαν προσωνυμίαν « Μητέρα μου » ! !

Χριστέ μου πόσον εἶσαι Μέγας καὶ πόσον ἡμεῖς οἱ δείλαιοι θέλομεν νὰ σὲ ταπεινώσωμεν, Υἱὲ τῆς Παρθένου, Γλυκύτατε Ἰησοῦ ! Ἡμεῖς οἱ σκώληκες τῆς Γῆς πόσον σὲ παραγνωρίζομεν· πόσον εἴμεθα μικροί!

Δὲν ἀπεκάλεσε, λέγει, οὐδέποτε κατὰ τὴν ἐπίγειον ζωήν του τὴν Παναγίαν, μητέρα του! Καὶ τὸ « Γύναι » ἐκεῖνο ἀπὸ τοῦ Σταυροῦ, τὸ ὁποῖον ἐξῆλθε ἀπὸ τὰ βάθη τῆς φλεγομένης ἀπὸ ἀγάπην καρδίας του τί ἦτο; Διακοπὴ τῶν σχέσεων Μητρὸς καὶ Υἱοῦ ὡς θέλουν οἱ Προτεστάνται, κατὰ τὴν ὅσον ἱερὰν τόσον καὶ ὀδυνηρὰν ἐκείνην ὥραν καθ' ἣν ὁ Χριστὸς ὡς ἔσχατος τῶν κακούργων ἐκρέματο ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ, καθ' ἣν ἐτελεῖτο ἡ μεγάλη θυσία τῆς ἀπολυτρώσεως τῆς ἀνθρωπότητος; **Ὡς ἡ τελευταία του προσευχὴ ἦτο ὑπὲρ τῶν Σταυρωτῶν του** « Πάτερ ἄφες αὐτοῖς οὐ γὰρ οἴδασι τί ποιοῦσι », **ὡς ἡ τελευταία παρήγορος εὐχή του ἦτο ὑπὲρ τοῦ εὐγνώμονος λῃστοῦ** « Σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσει ἐν τῷ Παραδείσῳ », **ὡς ἡ τελευταία του προσευχὴ ἦτο πρὸς τὸν ἐπουράνιον Πατέρα του** « Πάτερ εἰς χεῖράς Σου παραδίδω τὸ πνεῦμά μου », **Οὕτω καὶ τὸ τελευταῖον βλέμμα ἀτελειώτου ἀγάπης, καὶ ἡ τελευταία του ἐπίγειος σκέψις ἦτο διὰ τὴν Μητέρα του**, διὰ τὴν ἱερὰν δι' αὐτὸν **Γυναῖκα ἐξ ἧς τὴν ἀνθρωπίνην ὑπόστασιν ἔλαβε, καὶ τὴν ὁποίαν ἠγάπησε τόσον, ὡς οὐδείς ποτε ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς ἠγάπησεν** : « Ἰησοῦς οὖν ἰδὼν τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ τὸν μαθητὴν παρεστῶσα ὃν ἠγάπα, λέγει τῇ μητρὶ αὐτοῦ· γύναι ἴδε ὁ υἱός σου. εἶτα λέγει τῷ μαθητῇ· ἴδε ἡ μήτηρ σου ». **Καὶ τότε πλέον** « κλίνας τὴν κεφαλὴν παρέδωκε τὸ πνεῦμα ». 79) « Τετέλεσται » ! « Σιγησάτω πᾶσα σὰρξ βροτεία, καὶ στήτω μετὰ φόβου καὶ τρόμου καὶ μηδὲν γήϊνον ἐν ἑαυτῇ λογιζέσθω ». Τετέλεσται, τὸ ἀπ' αἰῶνος σεσιγημένον μαρτύριον πεφανέρωται ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ. « Μηδεὶς τοῦ λοιποῦ φοβείσθω τὸν θάνατον· ἠλευθέρωσε γὰρ ἡμᾶς ὁ τοῦ Σωτῆρος θάνατος : Ποῦ σου, θάνατε τὸ κέντρον ; Ποῦ σου, Ἅδη, τὸ νῖκος ; Ἀνέστη Χριστὸς καὶ Σὺ καταβέβλησαι. Ἀνέστη Χριστὸς καὶ νεκρὸς οὐδεὶς ἐν τῷ μνήματι. Ἀνέστη Χριστὸς καὶ **ἡ Παναγία Μήτηρ αὐτοῦ** ἡ πρὸ τριάκοντα τριῶν ἐτῶν ἀκούσασα παρὰ τοῦ Ἀγγέλου τὸ πρῶτον « χαῖρε κεχαριτωμένη ὁ Κύριος μετὰ Σοῦ », **πρώτη καὶ πάλιν ἤκουσε παρὰ τοῦ**

79) Ἰωαν. ΙΘ. 26.

***Ἀναστάντος θεανθρώπου Υἱοῦ της «τὸ χαῖρε»*·** καὶ τὸ χαῖρε τοῦτο μέχρις τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, μέχρις οὗ πάλιν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, θὰ ἀντηχῇ ὑπὸ τοὺς θόλους τῶν ναῶν καὶ ὑπὸ τοὺς θόλους τοῦ Οὐρανοῦ ἀκαταπαύστως πρὸς τιμὴν τῆς εὐλογημένης ἐν γυναιξὶ Μητρὸς τοῦ Χριστοῦ! **«*Χαῖρε κεχαριτωμένη*!» «*Χαῖρε Νύμφη ἀνύμφευτε.*»**

Χαλάνδριον Ἀθηνῶν, τῇ 3ῃ Ἰουνίου 1938.

ΟΙ ΛΟΓΟΙ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΚΑΙ ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΜΕΓΑΛΟΙ ΙΕΡΑΡΧΑΙ

Τὸ κατ' ἐξοχὴν διακριτικὸν γνώρισμα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὁ ΛΟΓΟΣ μὲ τὴν διπλῆν ἔννοιαν, τοῦ ἐνδιαθέτου λόγου καὶ τοῦ προφορικοῦ λόγου. Καὶ εἰς τὴν νεωτέραν ὅπως καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν ἡ λέξις **λόγος** χρησιμοποιεῖται κατ' ἀμφοτέρας τὰς ἐννοίας, μὲ τὴν πρώτην τοῦ ἐνδιαθέτου, εἰς τὴν φράσιν π. χ. ***ἐνεργῶ μετὰ λόγου*** δηλ. λογικῶς, μὲ τὴν δευτέραν τοῦ προφορικοῦ ὡς εἰς τὴν φράσιν ***λαμβάνω τὸν λόγον*** δηλ. ὁμιλῶ. Ἡ σκέψις καὶ ἡ ὁμιλία, ἡ λογικότης καὶ ἡ γλῶσσα εἶναι φύσει τόσον ἀλληλένδετα ὥστε νὰ μὴ ἠμπορῇ νὰ νοηθῇ τὸ ἓν ἄνευ τοῦ ἑτέρου, ὅπως ὁ βιολιστὴς δὲν ἐννοεῖται χωρὶς τὸ βιολίον του καὶ ὁ συγγραφεὺς χωρὶς τὸ τὸ ἔργον του. Νοῦς χωρὶς λαλιὰν εἶναι ἄχρηστος καὶ κατὰ Θουκυδίδην εἰπεῖν, Ὁ γνοὺς καὶ μὴ διδάξας ἴσον καὶ εἰ μὴ ἐνεθυμήθη, ὅπως καὶ λαλιὰ χωρὶς νοῦν εἶναι ἄχρηστος ἐπίσης ὅσον καὶ ἐπικίνδυνος, ὅπερ ἔχει ὑπόψιν ἡ ἀρχαία συμβουλή Μὴ προτρεχέτω ἡ γλῶσσα τῆς διανοίας. Ὑπάρχει εἰς τὰ δύο ἀλληλένδετα σειρὰ πρώτου καὶ δευτέρου, ἡγουμένου καὶ ἑπομένου. Πρέπει νὰ ἡγῆται ὁ νοῦς, ***τὸ ἡγεμονικὸν τῆς ψυχῆς***, ἡ σκέψις, ἡ λογικότης, νὰ ἕπεται δὲ ἡ γλῶσσα, ἡ λαλιὰ ἢ ὁ κάλαμος, προκειμένου νὰ διατυπωθοῦν γραπτῶς τὰ αἰσθήματα αἱ ἐντυπώσεις καὶ αἱ σκέψεις.

Ὁ κάλαμος διὰ νὰ παραγάγῃ τι ὡραῖον χρήσιμον καὶ σοβαρόν, πρέπει νὰ τεθῇ εἰς κίνησιν ὑπὸ τοῦ νοῦ, ὁ ὁποῖος προηγουμένως ἐπιμελῶς ἐβασάνισε καὶ ἐμελέτησε τὸ θέμα. Ὑπάρχουν κυνηγοὶ τυχαίως πως ἐξερχόμενοι εἰς τὸ κυνήγιον μὲ ὀλίγας πιθανότητας εὐτυχοῦς ἐπιστροφῆς εἰς τὴν κατοικίαν. Ὑπάρχουν δὲ ἄλλοι οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἐκ τῶν προτέρων ἐξησφαλισμένην τὴν ἐπιτυχίαν, διότι κατόπιν τεχνηέντων στρατηγημάτων ἀπέκλεισαν τὴν διαφυγὴν τοῦ θηράματος καὶ δὲν ἔχουν παρὰ νὰ σκοπεύσουν καὶ νὰ πυροβολήσουν. Τοὺς κυνηγοὺς αὐτοὺς κατὰ τὸν Σοπεγχάουερ ὁμοιάζουν οἱ γράφοντες κατόπιν σοβαρᾶς μελέτης. Κατέχουν τὸ θέμα ἐκ τῶν προτέρων καὶ ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἔργου των εἶναι ἀσφαλὴς καὶ βεβαία. Ἀλλὰ σπάνιοι εἶναι οἱ καλοὶ κυνηγοί, πολὺ δὲ σπανιώτεροι οἱ ἐκλεκτοὶ λόγιοι

καὶ συγγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι δὲν γράφουν ***ἀγώνισμα ἐς τὸ παραχρῆμα*** ἀλλὰ βιβλίον ***κτῆμα ἐς ἀεί.***

Εἰς τὴν φιλολογίαν συμβαίνει ὅ,τι καὶ εἰς τὴν ζωήν, ὡς ἐκδήλωσις τῆς ὁποίας παρουσιάζονται τὰ κυκλοφοροῦντα ἔντυπα. Πλεονάζει τὸ κακὸν καὶ σπανίζει τὸ ἀγαθόν. Ἀπειρία δὲ τυπωμένων βιβλίων ὑπενθυμίζει τὰς ἑξῆς παρατηρήσεις τοῦ Λαμπρυγιέρ:

— Ἕνας κάποιος, ***ἐξαφνικὰ χωρὶς οὔτε τὴν προηγουμένην ἡμέραν νὰ ἔχῃ σκεφθῇ*** περὶ τοῦ ἐγχειρήματος, παίρνει χαρτὶ καὶ πένναν καὶ λέγει πρὸς ἑαυτόν: θὰ γράψω βιβλίον! Δὲν ἐξετάζει ἂν ἔχῃ τὸ τάλαντον τοῦ γράφειν. Γνωρίζει μόνον ὅτι τὸ θυλάκιον εἶναι κενὸν καὶ ὅτι ἔχει ἀνάγκην ὀλίγων φράγκων! Εἰς μάτην τὸν συμβουλεύω νὰ ἀγοράσῃ πριόνιον νὰ πριονίζῃ ξύλα, νὰ κατασκευάσῃ τεμάχια τροχοῦ διὰ νὰ κερδίσῃ τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Προφασίζεται ὅτι δὲν ἠμπορεῖ διότι δὲν ἐμαθήτευσε κοντὰ εἰς τὸν τεχνίτην. Τότε λοιπὸν κάμε ἀντιγραφάς — τὸν λέγω — γίνε τὸ πολὺ διορθωτὴς τυπογραφείου καὶ μὴ μοῦ θέλῃς νὰ γίνῃς συγγραφεύς. Ἐκεῖνος ὅμως ἐπιμένει, θέλει νὰ γράψῃ καὶ νὰ τυπωθῇ! Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸν τυπογράφον ὁ χάρτης δὲν στέλλεται λευκός, τὸν λερώνει γράφων ὅ,τι τοῦ κατέβη. Εἶναι ἱκανὸς νὰ γράψῃ ὅτι ὁ Σηκουάνας ρέει διὰ τῶν Παρισίων, ὅτι ἡ ἑβδομὰς ἔχει ἑπτὰ ἡμέρας ἢ ὅτι ὁ καιρὸς κλίνει πρὸς τὴν βροχήν. Τὰ τοιαῦτα δὲν προσκρούουν πουθενά, ἡ μόνη δὲ ἐκ τούτων διατάραξις τοῦ δημοσίου συνίσταται εἰς τὴν διαφθορὰν τῆς καλαισθησίας τοῦ κοινοῦ καὶ εἰς τὴν ἐξοικείωσιν τοῦ ἀναγινώσκειν μωρίας, ἡ λογοκρισία δὲν εὑρίσκει τι τὸ ἀξιόμεμπτον, τὸ βιβλίον τυπώνεται πρὸς αἶσχος τοῦ αἰῶνος καὶ ξανατυπώνεται πρὸς ἐξευτελισμὸν τῶν δοκίμων συγγραφέων! —

Ὁ νοῦς ὡς ἡγεμὼν ἄρχει καὶ ὀργανώνει τὴν γλῶσσαν, τακτοποιεῖ τὰς λέξεις καὶ τὰς φράσεις καὶ δίδει χάριν καὶ δύναμιν εἰς τὸν λόγον. Λέξεις ἀτάκτως ἐρριμέναι εἶναι λίθοι, χώματα, πλίνθοι καὶ κέραμοι πρὸς οὐδὲν χρήσιμα, ἐὰν μὴ ὁ χρησιμοποιῶν τὴν ὕλην ἀρχιτέκτων νοῦς τοποθετήσῃ ἕκαστον εἰς τὴν θέσιν του καὶ κατασκευάσῃ συμμετρικῶς τὸ ὅλον οἰκοδόμημα. Αἱ λέξεις εἶναι ἀσύντακτος ὄχλος, ὁ μελετημένος λόγος εἶναι διωργανωμένος στρατός. Ὀλιγάριθμος τακτικὸς στρατὸς νικᾷ πολυάριθμον ἄτακτον λαόν. Ἡ ὀργάνωσις τῶν λέξεων καὶ φράσεων καὶ τῶν δι᾿ αὐτῶν ἐκφραζομένων ἐννοιῶν δημιουργεῖ δύναμιν διὰ τῆς ὁποίας κυριεύεται ἡ ψυχὴ τοῦ ἀκροατοῦ ἢ τοῦ ἀναγνώστου καὶ ἐπιβάλλεται ὁ λέγων καὶ ὁ γράφων εἰς τὸν ἀναγινώσκοντα καὶ ἀκούοντα.

Χρειάζεται ὅμως ἐπίσης ἐκ μέρους τῶν ἀκροατῶν καὶ ἀναγνωστῶν προσοχή, διότι κατὰ τὴν ἐπιτυχῆ σύγκρισιν τοῦ Μ. Βασιλείου ***ὁ λόγος εἶναι πορθμεῖον τῆς σκέψεως*** καὶ τὸ πορθμεῖον, ἐὰν μὲν ὁ ἀκούων προσέχῃ, ἐλλιμενίζεται αἰσίως εἰς τὴν ψυχήν του, ἐὰν δὲ ἀπροσεκτῇ ἄλλα μερ-

μηρίζων κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμόν, ναυαγεῖ ὁ λόγος, βυθίζεται τὸ πλοιάριον πορθμεῖον πρὶν ἢ φθάσῃ εἰς τὸν λιμένα καὶ συναπόλλυται τὸ διαμετακομιζόμενον ἐμπόρευμα. Διὰ τοῦτο εἴθισται οἱ ῥήτορες προπάντων νὰ ἐπικαλοῦνται ἐκ προοιμίων τὴν προσοχὴν τῶν ἀκροατῶν, διὰ νὰ μὴ ἀπευθύνωνται εἰς ὦτα μὴ ἀκουόντων, διὰ νὰ μὴ δέρωσι τὸν ἀέρα ματαίως, ἐπειδὴ ὁ μὲν γραπτὸς λόγος εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναγνωσθῇ ἐκ νέου προσεκτικώτερα, ἐνῷ ὁ προφορικὸς ὡς ***ἔπος πτερόεν*** δὲν ἐπανέρχεται πλέον εἰς τὸ τύμπανον τῆς ἀκοῆς καὶ ὁ ἀπρόσεκτος ἀκροατὴς ζημιώνει ζημίαν ἀνεπανόρθωτον.

***

Οἱ ἀρχαῖοι Σπαρτιᾶται ἦσαν ἀήττητοι μέχρι τῆς ἐν Λεύκτροις μάχης. Ἀνετρέφοντο μὲ ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα καὶ ἀγάπην μέχρι αὐτοθυσίας, τὴν δὲ ψυχραιμίαν τῶν λακεδαιμονίων γυναικῶν ὑποδεικνύει ὁ Χρυσόστομος πρὸς μίμησιν εἰς τοὺς ἄνδρας χριστιανοὺς οἱ ὁποῖοι «γυναικίζονται» ὡς γυναῖκες κλαίουν καὶ ὑπερμέτρως θρηνοῦν τὴν ἀπώλειαν τέκνου καίπερ πιστεύοντες εἰς ἀνάστασιν νεκρῶν. «Οὐχ' οὕτως Ἕλληνες γυναικίζονται, πολλοὶ παρ' αὐτοῖς ἐφιλοσόφησαν. Καὶ ἀκούσασα Ἕλλην γυνὴ περὶ παιδὸς ἐν πολέμῳ πεσόντος εὐθέως ἤρετο πῶς διάκειται τὰ τῆς πόλεως πραγματα. Καὶ ἄλλος φιλόσοφος ἐστεφανωμένος ἀκούσας ὅτι ὑπὲρ τῆς πατρίδος ὁ παῖς ἔπεσεν, ἀφελόμενος τὸν στέφανον καὶ ἐρόμενος ὁπότερος τοῖν δυοῖν, ἐπειδὴ ἔμαθε τὸν πεσόντα, τὸν στέφανον εὐθὺς πάλιν ἐπέθηκε. Πολλοὶ δὲ καὶ υἱεῖς καὶ θυγατέρας ἐπέδωκαν εἰς σφαγὴν δαίμονας τιμῶντες. ***Αἱ δὲ λακωνικαὶ γυναῖκες παραινοῦσι τοῖς παισὶν ἢ τὴν ἀσπίδα διασῶσαι ἐκ τοῦ πολέμου ἢ ἐπ' αὐτῆς ἐνεχθῆναι νεκρόν***. Οἱ περὶ ἀναστάσεως οὐδὲν εἰδότες τὰ τῶν εἰδότων πράττουσι!» (Ὁμιλ. Ξ Β εἰς τὸ κατὰ Ἰωάν.) Οἱ Σπαρτιᾶται διὰ νὰ ὑπηρετήσουν καλλίτερα τὴν Σπάρτην ἐσκληραγωγοῦντο παιδιόθεν. Ἀπέκτων ἰσχυρὰ σώματα μὲ συστηματικὴν ἄσκησιν καθημερινῶς διαιτώμενοι καὶ κοιμώμενοι ὡς ἐν διαρκεῖ ἐκστρατείᾳ ἐπάνω εἰς τὰ καλάμια τοῦ Εὐρώτα μετὰ τὸ δεῖπνον τοῦ μέλανος ζωμοῦ. Ἐνικήθησαν ὅμως ἐν Λεύκτροις καὶ Μαντινείᾳ ὑπὸ τοῦ Θηβαίου Ἐπαμεινώνδα ὁ ὁποῖος εἶχεν ὀργανώσει τὴν παράταξιν τοῦ ἱεροῦ λόχου. Ἡ ἰσχυροτέρα ὀργάνωσις ἐνίκησε τὴν ἀτελέστερον ὠργανωμένην σπαρτιατικὴν ἀνδρείαν.

Ἐπέρχεται ὅμως ἔπειτα ἡ μακεδονικὴ φάλαγξ καὶ κατασυντρίβει τὸν ἱερὸν θηβαϊκὸν λόχον, ὁ ἰσχυρότερος στρατιωτικὸς νοῦς Φιλίππου τοῦ Μακεδόνος νικᾷ διὰ τῆς τελειοτέρας ὀργανώσεως. Καὶ τοιουτοτρόπως ἐξηγεῖται πῶς οἱ μαχηταὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου κατετρόπωσαν οὐχὶ ἅπαξ ὑπερδεκαπλασίους πολεμίους. Ἡ ὠργανωμένη φάλαγξ τῶν Μακεδόνων ὡπλισμένων μὲ τὰς μακρὰς σαρίσσας, ὑπερεδεκαπλασίαζε τὴν δύναμιν τῶν ἀνδρῶν ὡς μονάδων λαμβανομένων καὶ ἡ μέχρι Ἰνδιῶν πορεία καὶ κατάκτησις ἐξετε-

λέσθη μὲ τόσην σχετικῶς εὐκολίαν, ὥστε ὁ υἱὸς τοῦ Φιλίππου νὰ θεωρηθῇ ἡμίθεος! Ἑπτακόσια ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του ἐγίνετο χρῆσις τῶν εἰκόνων του ὡς φυλαχτῶν. Τοιαῦτα φυλαχτα Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος συνήθιζαν νὰ φέρουν καὶ Χριστιανοὶ ἀντὶ σταυροῦ καὶ ἐναντίον τῆς συνηθείας αὐτῆς δριμεῖα ἐπίθεσις ἔγινεν ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τῆς Ἀντιοχείας. (Χρυσοστ. Β′ Κατηχ. Ὁμιλ.)

Ἀλλά, ὅπως Ξενοφῶν ὁ σοφὸς Ἀθηναῖος καὶ συγγραφεὺς τῆς Κύρου Ἀναβάσεως, ἀφανὴς ἠκολούθησε τοὺς μυρίους τοῦ Κλεάρχου, τοιουτοτρόπως καὶ τὰς μακεδονικὰς φάλαγγας τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου παρηκολούθει ἀοράτως ἡ χορεία τῶν ποιητῶν λογογράφων ρητόρων καὶ φιλοσόφων τῆς κλασικῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου μέχρι τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους, τοῦ μεγαλοφυοῦς διδασκάλου εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Φίλιππος εἶχεν ἀναθέσει τὴν μόρφωσιν τοῦ διαδόχου του. Ἡ στρατιὰ τῶν κλασικῶν συγγραφέων εἶχεν ὀργανώσει τὸν γραπτὸν ΛΟΓΟΝ. Ὁ ἔμμετρος λόγος — τὸ ἔπος, τὸ μέλος, τὸ δρᾶμα — καὶ ὁ πεζὸς λόγος — ἡ ἱστορία, ἡ ρητορική, ἡ φιλοσοφία — εἶχον ἀναπτυχθῆ εἰς τὸ μὴ περαιτέρω καὶ ἀμφότερα τὰ εἴδη τοῦ λόγου μὲ τὰς ὑποδιαιρέσεις αὐτῶν εἶχον ἀντιπροσώπους καταχτήσαντας εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν φιλολογικὴν ἀθανασίαν. Εἰσέβαλον καὶ οὗτοι εἰς τὸ ἀχανὲς κράτος τοῦ μεγάλου βασιλέως ὁμοῦ μὲ τοὺς ὁπλίτας.

Ἡ διπλῆ αὐτη ὑλικὴ καὶ πνευματικὴ εἰσβολὴ καὶ ἐπικράτησις ἀπὸ τοῦ Γρανικοῦ ποταμοῦ, ὅπου συνήφθη ἡ πρώτη μάχη μεταξὺ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ Δαρείου, μέχρι τοῦ Ἰνδοῦ καὶ τοῦ ἀποκέντρου, ὅπου ἐκτίσθη Ἀλεξάνδρεια ἡ ἐσχάτη, θεωρεῖται γεγονὸς σπουδαιότατον τῆς Ἱστορίας. Σταθμὸς ἱστορικὸς ἀξιομνημόνευτος. Ἀλλαγὴ κυριαρχίας ἐπὶ ἐκτάσεων ἀπεράντων, γενικὴ ἀναστάτωσις τῶν συνθηκῶν τοῦ δημοσίου καὶ ἰδιώτου βίου, νέας ζωῆς βλάστησις ὑπὸ τὸ φιλελεύθερον ἀλεξανδρινὸν καθεστὼς καὶ τὴν θαλπωρὴν τῆς κλασικῆς παιδείας. Χῶραι καὶ λαοὶ καθήμενοι ἐν σκότει πρωτογόνου ἀμαθείας ἐγνώρισαν τὰς λέξεις ***πατρὶς ἐλευθερία ἀγάπη θυσία***. Ἐδιδάχθησαν ἀπὸ τὸν Ὅμηρον νὰ εἶναι εὐσεβεῖς χωρὶς νὰ εἶναι μοιρολάτραι ἀγνοοῦντες τὴν ἀτομικὴν εὐθύνην τῶν πράξεων καὶ τὰ πάντα ἀπὸ τοὺς θεοὺς ἐξαρτῶντες καὶ εἰς αὐτοὺς πᾶν κακὸν ἀποδίδοντες:

Ἐξ ἡμέων γάρ φασιν κακ᾽ ἔμμεναι οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ
σφῆσιν ἀτασθαλίῃσιν ὑπὲρ μόρον ἄλγε᾽ ἔχουσιν.

Κέντρα σπουδαῖα γραμμάτων ἐσχηματίσθησαν, ἡ Ἀλεξάνδρεια τῆς Αἰγύπτου, ἡ Ἀντιόχεια τῆς Συρίας — αἱ Συριάδες Ἀθῆναι — ἡ Ἔδεσσα καὶ ἡ Νίσιβις μεταξὺ Συρίας καὶ Μεσοποταμίας — Ἔδεσσα ὠνομάσθη ὑπὸ τῶν Μακεδόνων διότι ἦτο πόλις μὲ ἀφθονίαν ὑδάτων ὅπως ἡ ὁμώνυμος μακεδονικὴ πόλις — ἡ Ἔφεσος, ἡ Πέργαμος μὲ τὰς περγαμηνὰς πασίγνωστον κέντρον γραμμάτων τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, συναγωνιζομένη εἰς

πνευματικὴν κίνησιν τὴν Ἀλεξάνδρειαν μὲ τοὺς παπύρους μὲ τὸ Μουσεῖον καὶ τὴν πλουσίαν βιβλιοθήκην. Ἐντολῇ τοῦ Πτολεμαίου ἐκεῖ τὸ 148 π. Χ. μετεφράσθη ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ὑπὸ ἑβδομήκοντα λογίων καὶ ἡ θύραθεν σοφία ἐτέθη εἰς ἐπαφὴν μὲ τὴν τὴν ἔσω σοφίαν τοῦ Μωϋσέως καὶ τῶν Προφητῶν. Αἱ ἐμπνεύσεις τοῦ Θεοῦ μετεφέρθησαν εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν θεῶν καὶ ἤρχισεν ἡ κυοφορία νέων ἰδεολογικῶν συνδυασμῶν καὶ καινῶν φιλολογικῶν τάσεων καὶ ἔργων, τῶν ὁποίων τὸ κορύφωμα εὑρίσκεται εἰς τὸν μ. Χ. τέταρτον αἰῶνα καὶ μάλιστα εἰς τὰ συγγράμματα τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.

Ἡ κλασικὴ φιλολογικὴ Ἑλλὰς διὰ μέσου τῶν αἰώνων παρέμεινεν ἀήττητος διότι μὲ τὴν ποικίλην γραμματικὴν ὀργάνωσιν ἦτο ὡπλισμένη μὲ τὰ ἀνθρωπίνως τελειότατα ὅπλα τοῦ λόγου Καὶ ὅταν αἱ ρωμαϊκαὶ λεγεῶνες ὡς τελειοτέρα στρατιωτικὴ ὀργάνωσις ἐνίκησαν τὴν μακεδονικὴν φάλαγγα, ἡ φάλαγξ τῶν κλασικῶν συγγραφέων ἐστάθη ἀήττητος καὶ νικητὴς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς διανοήσεως ὑπέταξε τοὺς Ρωμαίους καὶ ὡς ἄριστον πρότυπον προὐκάλεσεν ἀπομιμήσεις. Ἐντεῦθεν ἐμορφώθη ἡ χορεία τῶν λατίνων συγγραφέων, ποιητῶν, ἱστορικῶν, φιλοσόφων, λογογράφων, ρητόρων. Πνευματικὰ τέκνα τῶν κλασικῶν Ἑλλήνων ἐγεννήθησαν ὁ Βιργίλιος, ὁ Ὀράτιος, ὁ Ὀβίδιος, ὁ Τίτιος Λίβιος, ὁ Σαλλούστιος, ὁ Σενέκας, ὁ Κικέρων. Λόγιοι καὶ σοφοὶ Αὔγουστοι Καίσαρες ἡττημένοι ὑπὸ τοῦ κάλλους τοῦ ἑλληνικοῦ λόγου ἐγένοντο λάτρεις τῆς κλασικῆς Ἑλλάδος, ἐνησμενίζοντο νὰ διατρίβουν εἰς τὸ ἰοστεφὲς ἄστυ καὶ νὰ χειροκροτηθῶσιν ἐκεῖ παίζοντες λύραν. Ὑπετάχθησαν ὑπὸ τὴν δύναμιν τοῦ κλασικοῦ κάλλους ὅπως ὁ Ἀντώνιος εἰς τὰ ἐξωτερικὰ θέλγητρα τῆς Κλεοπάτρας, τῆς τελευταίας ἀλεξανδρινῆς βασιλίσσης τῆς Αἰγύπτου.

Διεθνὴς γλῶσσα τῶν σοφῶν καὶ τῶν συγγραφέων, γλῶσσα τῶν λογίων μένει καὶ μετὰ τὴν ρωμαϊκὴν κατάκτησιν ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, παρὰ τὴν ἀποστροφὴν τῶν κατακτητῶν πρὸς τὰς γλώσσας τῶν κατακτηθέντων λαῶν. Ὁ Χρυσόστομος, ἐν τῇ τετάρτῃ ὁμιλίᾳ εἰς τὴν Β΄ πρὸς Τιμόθεον, συγκρίνων τὸν Παῦλον με τὸν Νέρωνα λέγει σὺν ἄλλοις καὶ τὰ ἑξῆς διαφωτιστικὰ σχετικῶς μὲ τὰς διαθέσεις τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ πρὸς τὰς γλώσσας τῶν ὑπ' αὐτοῦ κατακτηθεισῶν χωρῶν. « Κίλιξ ὁ Παῦλος ἦν, ὅσον δὲ Κιλικίας καὶ Ρώμης τὸ μέσον πάντες οἴδασι. Σκυτοτόμος, πένης, τῆς ἔξωθεν σοφίας ἄπειρος, ἑβραϊστὶ μόνον εἰδώς, ***γλῶτταν διασυρομένην παρὰ πάντων καὶ μάλιστα παρὰ τῶν Ἰταλῶν.*** Οὐ γὰρ οὕτω τοὺς τὴν βάρβαρον, οὔτε τὴν ἑλλάδα οὔτε ἄλλην τινὰ ἔχοντας γλῶτταν διασύρουσιν ὡς τὴν Σύρων· αὕτη δὲ — ἡ ἑβραϊκὴ — πολλὴν ἔχει τὴν κοινωνίαν πρὸς ταύτην. Καὶ μὴ θαυμάσῃς ὅτι ταύτην διέπτυον. ***Εἰ γὰρ τὴν ἑλλάδα*** — δηλ. τὴν ἑλλη-

νικὴν γλῶσσαν — ***τὴν θαυμαστὴν καὶ καλὴν διαπτύουσι***, πολὺ μᾶλλον τὴν Ἑβραίων.»

Εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἔγραψεν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος τὰς περιλαλήτους ἐπιστολάς του μεταχειρισθεὶς τὸν ἐπιστολιμαῖον τύπον τῶν ἀρχαίων «Παῦλος... τοῖς ἀδελφοῖς τοῖς οὖσιν ἐν Κορίνθῳ... χάρις καὶ εἰρήνη...» καὶ ὅλα σχεδὸν τὰ σχήματα τοῦ ἀττικοῦ λόγου, οἷα αἱ ἀντιθέσεις, ἡ ἀπαρίθμησις, ἡ ἀνθυποφορά, αἱ ἀλλεπάλληλοι ἐρωτήσεις, ἡ εἰρωνεία, οἱ χαριεντισμοί, αἱ ἀναφωνήσεις, τὸ ὀξύμωρον σχῆμα. Τὰ κείμενα τῶν Εὐαγγελίων καὶ αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων ἑλληνιστὶ ἐπίσης, πλὴν τοῦ κατὰ Ματθαῖον περὶ τοῦ ὁποίου ἡ ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ Εὐσεβίου διασωθεῖσα σπουδαιοτέρα περικοπὴ ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ Παπίου (150 μ.Χ) ὑπὸ τὸν τίτλον «Λογίων κυριακῶν ἐξηγήσεις» γράφει ὅτι «ἑβραΐδι διαλέκτῳ τὰ λόγια συνεγράψατο, ἡρμήνευσε δ' αὐτὰ ὡς ἦν δυνατὸς ἕκαστος.» Εἶναι δὲ χαρακτηριστικὸν ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ τοῦ *Σωτῆρος* ἐπιγραφὴ ΙΗΣΟΥΣ ΝΑΖΩΡΑΙΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ ἐγράφη ρωμαϊστί, δηλ. εἰς τὴν ἐπίσημον γλῶσσαν τοῦ Κράτους, ἑβραϊστὶ δηλ. εἰς τὴν τοπικὴν γλῶσσαν τῶν κατοίκων τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ ἑλληνιστί, δηλ. εἰς τὴν διεθνῆ τῆς ἐποχῆς γλῶσσαν. Ὑπάρχουν ἐπίσης οὐκ ὀλίγοι ἑλληνισταὶ Ἰουδαῖοι συγγραφεῖς τῆς περιόδου ταύτης οἷοι, Φίλων ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἢ Ἰουδαῖος (25 π. Χ. — 50 μ. Χ), φιλόσοφος συγκεράσας τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν μὲ τὴν ἰουδαϊκὴν θρησκείαν, καὶ ὁ Ἰώσηπος (37 — 98 μ.Χ) τὰ συγγράμματα τοῦ ὁποίου ἐγράφησαν ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῆς κλασικῆς φιλολογίας.

* * *

Κατὰ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνας ὅλα τὰ συγγράμματα τῆς ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας ἔντε τῇ Ἀνατολῇ καὶ ἐν τῇ Δύσει ἐγράφοντο ἑλληνιστί. Τὸ πρῶτον γραπτὸν ἔργον εἰς λατινικὴν γλῶσσαν ἐνεφανίσθη τὸ ἔτος 180. Ἔχομεν δὲ τῶν Ἀπολογητῶν τοῦ Β´ αἰῶνος δύο ἄντικρυς ἀντιθέτους γνώμας περὶ τῆς ἀξίας τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας. Ἀφ' ἑνὸς Τατιανοῦ τοῦ Σύρου ἢ μᾶλλον Ἀσσυρίου ὁ ὁποῖος ἐδιδάχθη τὴν ἑλληνικὴν σοφίαν, ἐξεχριστιανίσθη δὲ ὑπὸ τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος Ἰουστίνου, μὲ τὸν ὁποῖον ὅμως δὲν συμφωνεῖ εἰς τὰς ἰδέας περὶ ἐκτιμήσεως τῆς φιλοσοφίας τῶν ἀρχαίων. Τοὐναντίον εἰς τοιοῦτον βαθμὸν διαφωνεῖ καὶ παραγνωρίζει τὰ πράγματα ὥστε εἰς τὸ ἓν ἐκ τῶν πολλῶν διασωθὲν ἀπολογητικὸν σύγγραμμα ***Πρὸς Ἕλληνας*** ὑποστηρίζει ὅτι οἱ Ἕλληνες μετεχειρίσθησαν τὰ πάντα ἐπὶ κακῷ, ***τὴν ρητορικὴν*** πρὸς ἀδικίαν καὶ συκοφαντίαν, ***τὴν ποίησιν*** πρὸς ἔξαρσιν μαχῶν καὶ ἐρώτων θεῶν καὶ ***πρὸς ψυχῆς διαφθοράν***, ὅτι ὁ Πλάτων ὑπῆρξεν ἕνας γαστρίμαργος, ὁ Ἀριστοτέλης κόλαξ, ὁ Ἡράκλειος ἀμαθὴς καὶ ἡ Σαπφὼ ἑταίρα! Συμφωνεῖ μὲ τὰς ἰδέας τοῦ Τατια-

νοῦ Ἑρμείας ὁ φιλόσοφος τοῦ ὁποίου διεσώθη μικρὰ πραγματεία ὑπὸ τὸν τίτλον Διασυρμὸς τῶν ἔξω φιλοσόφων. Ἀφ' ἑτέρου ἔχομεν τὸν μάρτυρα Ἰουστῖνον εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ τιμὴ ὅτι ***πρῶτος ἀνεγνώρισε τὰς ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας προσέφερεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία.*** Κατ' αὐτόν, σπέρματα τοῦ Λόγου ἐφώτισαν τοὺς ἀρχαίους φιλοσόφους ἱκανωθέντας εἰς τό «ἀμυδρῶς ὁρᾶν τὰ ὄντα» καὶ διδάξαι «σπέρματα ἀληθείας» Ὡς ἐκ τούτου «οὐκ ἀλλότριά ἐστι τὰ Πλάτωνος διδάγματα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἔστι πάντη ὅμοια, ὥσπερ οὐδὲ τὰ τῶν ἄλλων, Στωικῶν τε καὶ ποιητῶν καὶ συγγραφέων· ἕκαστος γάρ τις ἀπὸ μέρους τοῦ σπερματικοῦ θείου Λόγου τὸ συγγενὲς ὁρῶν, καλῶς ἐφθέγξατο.» Ἡ φιλοσοφία εἶναι «μέγιστον κτῆμα καὶ τιμιώτατον Θεῷ, ᾧ τε προσάγει καὶ συνίστησιν ἡμᾶς μόνη καὶ ὅσιοι ὡς ἀληθῶς οὗτοι εἰσιν οἱ φιλοσοφίᾳ τὸν νοῦν προσεσχηκότες. Ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι «ἡ μόνη ἀσφαλής τε καὶ σύμφορος φιλοσοφία» καὶ «ὅσα παρὰ πᾶσι καλῶς εἴρηται, ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν ἐστιν.» «***Οἱ μετὰ λόγου βιώσαντες Χριστιανοί εἰσι, κἂν ἄθεοι ἐνομίσθησαν, οἷον ἐν Ἕλλησι Σωκράτης καὶ Ἡράκλειτος***... ἐν βαρβάροις δὲ Ἀβραὰμ καὶ Ἀνανίας καὶ Ἀζαρίας καὶ Μισαὴλ καὶ ἄλλοι πολλοὶ οἱ μετὰ λόγου βιώσαντες καὶ βιοῦντες Χριστιανοί.» Συνεμερίζετο τὴν ἀντίληψιν τῶν λοιπῶν ἀπολογητῶν ὅτι οἱ Ἕλληνες φιλόσοφοι ἤντλησαν τὰς διδασκαλίας των ἐκ τῆς Π. Διαθήκης «πρεσβύτερος γὰρ Μωϋσῆς καὶ πάντων τῶν ἐν Ἕλλησι συγγραφέων.»

(συνεχίζεται).

† Ο ΕΛΑΙΑΣ ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΣ

ΠΡΩΤΟΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΩΡΑΪΤΑΚΗ

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΚΩΔΙΚΩΝ

ΤΟΥ ΕΝ ΦΑΝΑΡΙΩι ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΜΕΤΟΧΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΟΥ ΤΑΦΟΥ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

Ἀριθ. 533.

Ἑρμηνεία τοῦ Μ. Κανόνος.

Τεῦχος χάρτινον τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος ἐκ φύλλων χάρτου στιλπνοῦ καὶ καλῶς γεγραμμένων 252, μ. 0,198 πλ. 0,148, ὧν ἐν ἑκάστῃ σελίδι τὸ κείμενον μονόστηλον περιλαμβάνει γραμμὰς 22.

Ἐν ἀρχῇ προτάσσεται «ἐπιστολὴ κυρίου Ἀκακίου μοναχοῦ καὶ Σαββαΐτου πρὸς τὸν Ἐτήσαντα ρηγίνον, καὶ πρόλογος τῆς Βίβλου τοῦ ἱεροῦ Δ''

τοῦ φέροντος τὴν ἑρμηνίαν τοῦ μεγάλου καὶ ἱεροῦ κανόνος τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἀνδρέου τοῦ Ἱεροσολημίτου». Ἀρχ: Ἄγαμαί σε ἀγαπητὲ ἀδελφὲ ρηγίνε.. (φ. 1) — Ἐν δὲ τῷ τέλει γέγραπται ἡ σημείωσις, ἀνορθόγραφος ὡς κάτωθι:

«Εἰ μὲν χεῖρ, ἡ γράψασα τήν δε τὴν Βίβλον, σαπήσεται φεῦ καὶ γενήσεται κόνις· τάφω προσεγγίσηται, σωματοφθόρῳ· ὑμεῖς δὲ ἅπαντες οἱ τοῦ Χριστοῦ μερίδος· εὔχεσθαι πρὸς κύριον εὑρεῖν σφαλμάτων λύσιν· καὶ δυσωπῶ μετὰ κλαυθμοῦ ἀδελφοὶ καὶ πατέρες. Δέξασθαί μου δέησιν, οἰκτράν· ὦ θεία σος ἁγία, νικόλαος κἀίκλημαι· φεῦ μου καὶ τοῦτο μέγα, οὐ τῇ χρίσει, Ρόδιος πέφυκα γὰρ, καὶ εἷς ἐκ τῆς αὐλῆς Σου, ἐν ἔτει ,αχμα´ ἐν μηνὶ σεπτεμβρίῳ ιζ´».

Ἀριθ. 534.

Μαξίμου τοῦ Πελοποννησίου κατὰ Λατίνων κεφ. 15.

Τεῦχος χάρτινον ἐκ φύλλων 99, μ. 0,205 πλ. 0, 145, ὧν τὰ πρώτιστα 8 καὶ τὰ ἔσχατα 6 παντάπασιν ἄγραφα. Ἐγράφη ἐν ἁγίᾳ πόλει ὑπὸ Καλλινίκου Ἱερομονάχου ἐν ἔτει ,αχκβ´ Ἰουνίου κγ´ καὶ φέρει τὸντ ίτλον: «Πρὸς τοὺς ἡμετέρους ὀρθοδόξους χριστιανοὺς κατὰ Λατίνων ὑπὸ Μαξίμου τοῦ Πελοποννησίου». Ἀρχ: Κατ' ἀλήθειαν πρέπον καὶ δίκαιον ἦτον νὰ μὴν ἔλθῃ τὸ γένος μας...·

Ἐν τῷ παραφύλλῳ ὑπῆρχεν ἡ σημείωσις «καὶ τοῦτο πρὸς τοῖς ἄλλοις πέλει κτῆμα Ἀντωνίου ἱερόπαιδος καὶ τῶν φιλ...» ἡμιεφθαρμένη. Ὡσαύτως φ. 1 μνημονεύεται Γεώργιός τις ἀναγνώστης ἐκ χώρας Καιρασόβου, δὲ φ. 8 β γέγραπται ὁ πίναξ τῶν περιεχομένων.

Σημ. Βλέπε καὶ E. Legrand, Bibliographie Hellénique ou description raisonnée, des ouvrages publiès par des grecs au XVII siècle, τόμ. II. σελ. 475.

Ἀριθ. 535.

Τεῦχος χάρτινον τῆς ΙΖ´ ἑκατονταετηρίδος ἐκ φύλλων 36, μ. 0,205 πλ. 0,15, ὧν τὰ 14,15 καὶ 16 ἄγραφα. Περιεχόμενα:

1) Ἐπίκρισις Λατινόφρονός τινος συγγράμματος γεγραμμένου κατὰ τοῦ Πατελαρίου. Ἀρχ: Πρῶτον ὁ ἀνώνυμος συγγραφεύς.... (φ. 1).

2. ***Γεωργίου τοῦ Κορεσίου*** «ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν ἠμπορεῖ νὰ σφάλλῃ». Ἀρχ: Ἐπειδὴ ἀπ' ἀρχῆς ὁ ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ.. (φ. 17).

3. «Περὶ τῶν ἁγίων τριῶν τεσσαρακοστῶν, πόθεν παρελάβομεν φυλάσσειν αὐτὰς καὶ οἱ ταύτας παραβαίνοντες παρανομοῦσιν; ἡ μελέτη αὐτὴ ἀντεγράφη ἔκ τινος νομίμου παλαιοῦ κειμένου ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ ἁγιωτάτου Πατριαρχικοῦ θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων». Ἀρχ: Ἔδει μὲν ἡμᾶς ἐξακολουθοῦντας ταῖς ἀποστολικαῖς παραδόσεσι.. (φ. 21).

4. Μακαρίου Ἐπισκόπου Ὄρους Σινᾶ ἀποκρίσεις πρὸς τινα Θεόφιλον περὶ διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων. Ἀρχ: Ἐδεξάμην τὴν σὴν ἐπιστολήν... (φ. 26).

Σημείωσις. Τρεῖς Μακάριοι ὑπῆρξαν: εἷς τῷ 1224, ἕτερος τῷ 1248, περὶ δὲ τοῦ γ΄. Βλπ. τὸ περὶ Ὄρους Σινᾶ καὶ τὴν ἀκολουθίαν τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης.

Ἀριθ. 536.

Ψαλτήριον τῆς ΙΣΤ΄ ἑκατονταετηρίδος διὰ στρογγυλοσχήμων γραμμάτων γεγραμμένον καὶ μεγάλων κεφαλαιωδῶν γραμμάτων κεκοσμημένον, ἐκ φύλλων χάρτου 195, μ. 0,208 πλ. 0,135, ἐν ἀθλίᾳ καταστάσει διατελοῦν καὶ ἐν τέλει κολοβόν.

Ἀριθ. 537.

Τεῦχος χάρτινον τῆς ΙΖ΄ ἑκατονταετηρίδος ἐκ φύλλων 355, μ. 0,202 πλ. 0,148. Ἐπὶ τῆς ράχεως τοῦ τεύχους εὕρηται ἡ ἐπιγραφὴ «Λογικὴ ἴσως Δαμωδοῦ», διαιρεῖται δὲ αὕτη εἰς δύο μέρη, ὧν τὸ μὲν πρῶτον ἐπιγράφεται «Ἐπιτομὴ τῶν πρὸς τὴν λογικὴν τέχνην κανόνων ἢ εἰσαγωγὴ εἰς τὴν καθόλου Λογικὴν τοῦ Ἀριστοτέλους μετὰ προοιμίου, ἀρχομένου «εἰσαγωγὴν πρὸς τὰ τοῦ μεγάλου διδασκάλου ἡμῶν Ἀριστοτέλους λογικά..» (φ. 1), τὸ δὲ δεύτερον «Εἰς τὴν καθόλου τοῦ Ἀριστοτέλους λογικὴν διαλέξεις ὀκτώ», ὡσαύτως μετὰ προοιμίου, οὕτως ἀρχομένου: Πάσης διδασκαλίας τὸ εὔτακτον περὶ τοῦ πράγματος... (φ. 73).

«Εἴληφε δὲ τέλος ἡ τοιαύτη ἀκρόασις ἐν Παταβίῳ 1698 Μαρτίου ζ΄».

(Συνεχίζεται)

Ἀριθ. 538.

Νομοκάνων Ματθαίου τοῦ Βλαστάρεως ἐν κεφ. 255, ὧν τὸ πρῶτον «περὶ τοῦ κριτοῦ, τοῦ εἶναι πρὸς πάντας συμπαθής» (φ. 13) καὶ τὸ τελευταῖον «περὶ τοῦ πῶς γράφεται τὸ διαζύγιον ὅταν ὁ ἀνὴρ πορευθῇ εἰς ἀσωτείας» (φ. 196). Τούτων προτάσσεται προοίμιον, οὗ ἡ ἀρχή: Θησαυρὸς κεκρυμμένος καὶ πηγὴ ἐσφραγισμένη... (φ. 1), οὗ ἕπεται πίναξ τῶν περιεχομένων (φ. 2).

Ἔτσι δὲ ὁ νομοκάνων οὗτος τεῦχος χάρτινον τῆς ΙΣΤ΄ ἑκατονταετηρίδος ἐκ φύλλων 196, μ. 0,21 πλ. 0,14.

(Ἀκολουθεῖ)

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης καθ' ὅλον τὸν διαρρεύσαντα μῆνα διέμεινεν ἐν τοῖς ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ τῆς Ἁγίας Τριάδος Χάλκης ἰδιαιτέροις Πατριαρχικοῖς διαμερίσμασι, τῇ δὲ 29ῃ τοῦ μηνὸς δι' ἰδιαιτέρας ἀτμακάτου κατῆλθεν εἰς Φανάριον προκειμένου ἵνα προστῇ τῆς ἐν τοῖς Πατριαρχείοις ἱερᾶς τελετῆς τῆς Ἰνδίκτου.

Πατριαρχικὸς Ναός.

— Ἐπὶ τῇ ἀποδόσει τῆς ἑορτῆς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ, ἐν ᾧ φυλάσσεται ἡ ἱστορικὴ εἰκὼν Παναγίας τῆς Φανερωμένης, ἐχοροστάτησε κατὰ τὸν Ἑσπερινὸν καὶ ἐλειτούργησεν αὐθημερὸν ὁ σεβ. Μητροπολίτης Λαοδικείας κ. Δωρόθεος.

— Ἡ Α. Σεβασμιότης ἐχοροστάτησε καὶ τῇ Κυριακῇ τῆς 7ης τοῦ μηνός.

— Καθ' ὅλας τὰς λοιπὰς Κυριακὰς καὶ ἑορτὰς τοῦ μηνός, ὡς καὶ κατὰ πάσας τὰς ἱερὰς Παρακλήσεις τοῦ Δεκαπενταυγούστου τακτικῶς ἐχοροστάτησεν ἐν αὐτῷ ὁ πανοσιολ. Μ. Πρωτοσύγκελλος κ. Ἀδαμάντιος.

Ὀνομαστήρια.

Κατὰ τὸν παρόντα μῆνα ἦγον τὴν ἑορτὴν τοῦ ὀνόματος Αὐτῶν οἱ Μακαριώτατοι Πατριάρχαι Ἀντιοχείας κ. Ἀλέξανδρος (30 μ.) καὶ Ρουμανίας κ. Μύρων (17 μ.). Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ μεταξὺ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος καὶ τῶν Α. Α. Μακαριοτήτων ἀντηλλάγησαν τὰ κάτωθι τηλεγραφήματα:

Πατριάρχην Ἀλέξανδρον,

Δαμασκόν.

Ἐγκαρδίως συγχαίροντες ὀνομαστηρίοις εὐχόμεθα μακρότητα ἡμερῶν ἐπ' ἀγαθῷ ἀδελφῆς Ἐκκλησίας.

30 8-938. *Πατριάρχης Βενιαμίν.*

Πατριάρχην Βενιαμίν,

Φανάριον—Σταμπούλ.

Δαμασκός, 2-9-938.

Βαθέως συγκεκινημένοι ἀδελφικαῖς προσρήσεσιν Ὑμετέρας Παναγιότητος εὐχόμεθα Αὐτῇ μακραίωνα καρποφόρον διακυβέρνησιν Μεγάλης Ἐκκλησίας.

Πατριάρχης Ἀλέξανδρος.

*
* *

Πατριάρχην Μύρωνα,

Βουκουρέστιον.

Ἐγκαρδίως συγχαίρομεν Ὑμετέρᾳ πεφιλημένῃ Μακαριότητι ἑορτῇ ὀνόματος Αὐτῆς. Πληθύνοι Κύριος ἔτη Ὑμετέρας Μακαριότητος ἐπ' ἀγαθῷ ἀδελφῆς Ἐκκλησίας καὶ δόξαν Αὐτῆς.

17-8 938

Πατριάρχης Βενιαμίν.

— Τοῖς ἑορτάσασιν ὁμοίως τὰ ὀνομαστήρια αὐτῶν σεβασμιωτάτοις Ἀρχιεπισκόπῳ Ἀμερικῆς κ. Ἀθηναγόρᾳ καὶ Μητροπολίταις: πρώην Παραμυθίας κ. Ἀθηναγόρᾳ (24 Ἰουλ.), Ἐλασσῶνος κ. Καλλινίκῳ (29 Ἰουλ.), Κασσανδρείας κ. Εἰρηναίῳ, Σάμου κ. Εἰρηναίῳ (23 Αὐγ.) καὶ Ζιχνῶν κ. Ἀλεξάνδρῳ (30 Αὐγ.), ὡς καὶ τῷ ἐν Ἑλλάδι ἐπ' ἀδείᾳ εὑρισκομένῳ σεβ. Μητροπολίτῃ Φιλαδελφείας κ. Αἰμιλιανῷ, Σχολάρχῃ τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης (8 μ.), ἡ Α. Θ. Παναγιότης συνεχάρη διὰ γραμμάτων Αὐτῆς.

— Καταλλήλως διεβιβάσθησαν τὰ συγχαρητήρια καὶ αἱ εὐχαὶ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ἐπὶ τῇ ἑορτῇ Αὐτοῦ καὶ τῷ Ἐξοχωτάτῳ Πρεσβευτῇ τῆς Ρουμανίας ἐν Ἀγκύρᾳ κ. Ἀλεξάνδρῳ Τελεμάκ.

Ἐπεσκέφθησαν τὰ Πατριαρχεῖα:

— Ὁ Ἄγγλος Λόρδος Ailwyn μετὰ τῆς εὐγενεστάτης Mrs Req'nalo Fellowes συνοδευόμενοι ὑπὸ τοῦ στρατιωτικοῦ Ἀκολούθου τῆς ἐνταῦθα Ἀγγλικῆς Πρεσβείας συνταγματάρχου Woods.

— Ὅμιλος Ἀθηναίων ἐπιστημόνων ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ ἰατροῦ κ. Καρζῆ.

— Ὁ Δήμαρχος Λευκωσίας ἰατρὸς Θεμ. Δέρβης μετὰ τοῦ κ. Ἀχ. Αἰμιλιανίδου.

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

Ἱερὰ Μητρόπολις Κρήτης

Ἐλήφθησαν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα ἐκθέσεις τοῦ σεβ. Μητροπολίτου Κρήτης κ. Τιμοθέου, σχετικαὶ πρὸς τὸ ζήτημα τῆς διαχειρίσεως τῆς ἐκεῖ μοναστηριακῆς περιουσίας, ἐφ' ὧν ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος, λαβοῦσα ὡρισμένας ἀποφάσεις, προέβη εἰς τὰς δεούσας ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐνεργείας.

Ἱερὰ Μητρόπολις Αὐστραλίας.

Διὰ τηλεγραφήματος ἐξ Αὐστραλίας ἀνηγγέλθη τῇ Ἐκκλησίᾳ ὅτι ὁ σεβ. Μητροπολίτης Αὐστραλίας κ. Τιμόθεος κατέκειτο κλινήρης λόγῳ ἀσθενείας. Τηλεγραφικῶς ἐξεφράσθησαν τῇ Α. Σεβασμιότητι ἡ συμπάθεια καὶ αἱ ὑπὲρ ἀναρρώσεως εὐχαὶ τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Α. Σεβασμιότης, εὐχαριστήσασα, ἀνήγγειλε τὴν θεραπείαν αὐτῆς.

Ἱερὰ Πατριαρχικὴ καὶ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ Πάτμου

Διὰ γραμμάτων τῆς Ἱερᾶς Μονῆς ἀναγγελθείσης ἐν καιρῷ τῆς ἐκλογῆς τοῦ νέου Ἡγουμενοσυμβουλίου αὐτῆς ἀπελύθησαν καὶ ἀπεστάλησαν, ἀπαντητικῶς, τὰ σχετικὰ σεπτὰ Πατριαρχικὰ Ἀποκαταστατήρια Γράμματα.

Κανονικαὶ ἄδειαι.

— Τυχόντες κανονικῆς ἀδείας ἀνεχώρησαν εἰς Ἑλλάδα δι' ἀτομικὰς αὐτῶν ὑποθέσεις οἱ σεβ. Μητροπολῖται Χαλκηδόνος κ. Μάξιμος (20 τοῦ μ.) καὶ Ἡλιουπόλεως κ. Γεννάδιος (16 τοῦ μ.). Ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ Παναγιότητος προέπεμψαν ἀναχωροῦντας τὸν σεβ. Μητροπολίτην Χαλκηδόνος ὁ πανοσιολ. Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου ἀρχιμ. κ. Κύριλλος καὶ τὸν σεβ. Μητροπολίτην Ἡλιουπόλεως ὁ πανοσιολ. Μ. Ἀρχιδιάκονος κ. Γρηγόριος.

— Τῇ 23ῃ τοῦ μηνὸς ἀφίκετο ἐνταῦθα ἐκ τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ ὁ σεβ. Μητροπολίτης Ἴμβρου καὶ Τενέδου κ. Ἰάκωβος. Τὴν Α. Σεβασμιότητα ἐχαιρέτησεν ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ὁ πανοσιολ. Μ. Ἀρχιδιάκονος.

Ο ΜΑΡΩΝΕΙΑΣ ΑΝΘΙΜΟΣ

Ἐκ τηλεγραφήματος τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χρυσοστόμου πρὸς τὴν Α. Θ. Παναγιότητα μετὰ βαθείας λύπης ἐγνώσθη ὁ θάνατος τοῦ σεβ. Μητροπολίτου Μαρωνείας Ἀνθίμου, ἀποβιώσαντος ἐν Ἀθήναις, ὅπου εἶχε μεταβῇ πρὸς θεραπείαν.

Ὁ ἀείμνηστος, Γεώργιος Σαρίδης κατὰ κόσμον λεγόμενος, ἐγεννήθη τῷ 1873 ἐν Ὑψωμαθείοις τῆς ΚΠόλεως, ἐν τοῖς σχολείοις τῶν ὁποίων ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα γράμματα. Ἀκολούθως ἐμαθήτευσεν ἐν τῇ ἐν Βαλατᾷ Κεντρικῇ Ἱερατικῇ Σχολῇ καὶ μετὰ τὴν διάλυσιν αὐτῆς, ἐπισυμβᾶσαν ἐν ἔτει 1888, εἰσήχθη εἰς τὴν κατὰ Χάλκην Ἱερὰν Θεολογικὴν Σχολήν, ἐξ ἧς ἀπεφοίτησε τῷ 1896. Ἅμα τῇ ἀποφοιτήσει αὐτοῦ ἐκ τῆς Σχολῆς, κεχειροτονημένος ἤδη εἰς Διάκονον, προσελήφθη ὡς Ἀρχιδιάκονος ὑπὸ τοῦ προστάτου αὐτοῦ Μητροπολίτου Ἀμασείας Ἀνθίμου Ἀλε-

ξούδη. Τῷ 1899 ἐξελέγη καὶ ἐχειροτονήθη Βοηθὸς Ἐπίσκοπος τοῦ Ἀνδριανουπόλεως Κυρίλλου ὑπὸ τὸν τίτλον Ροδοστόλου μὲ ἕδραν τὴν πόλιν τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν, τῷ 1904 κατεστάθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Μογλενῶν, τῷ 1908 μετετέθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Βιζύης καὶ τῷ 1923 εἰς τὴν Μητρόπολιν Μαρωνείας. Ἐκλήθη Συνοδικὸς ἐπὶ Ἰωακεὶμ τοῦ Γ' τῷ 1911, διορισθεὶς μέλος τοῦ Ἐθνικοῦ Μικτοῦ Συμβουλίου καὶ Πρόεδρος τοῦ Ζαππείου Παρθεναγωγείου. Συνοδικὸς παρέμεινε μέχρι τοῦ 1914, ἐπιστρέψας δὲ εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ παρέμεινεν ἐν αὐτῇ μέχρι τοῦ 1917. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐλθὼν εἰς ΚΠολιν διέμενεν ἐν αὐτῇ χρησιμοποιούμενος ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας εἰς διαφόρους ὑπηρεσίας καὶ ἀποστολάς.

Ὁ ἀείμνηστος Ἱεράρχης εἰργάσθη ἰδιαιτέρως ἐπὶ τοῦ ἡμερολογιακοῦ ζητήματος. Ὡς πρόεδρος εἰδικῆς ἐν τοῖς Πατριαρχείοις Ἐπιτροπῆς, καταρτισθείσης ἐν ἔτει 1920 πρὸς ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος τούτου, ὑπέδειξε τὸ ἐπιβαλλόμενον μιᾶς ὁριστικῆς ἡμερολογιακῆς μεταβολῆς, ἐκδοὺς καὶ σχετικὴν εἰδικὴν ἐπιστημονικὴν πραγματείαν.

Τῷ 1925 μετέσχε μεγάλης Ἐπιτροπῆς, συνελθούσης ἐν Ἀθήναις πρὸς μελέτην τῶν θεμάτων τῆς Διορθοδόξου Συνόδου, ἀπὸ τοῦ ἔτους δὲ 1927, γενομένης τῆς διοικητικῆς ἀφομοιώσεως τῶν ἐν ταῖς Νέαις Ἐπαρχίαις τῆς Ἑλλάδος Μητροπόλεων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου μετὰ τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, εἰργάσθη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ταύτῃ, μετασχὼν τῶν Συνόδων τῆς Ἱεραρχίας καὶ δὶς χρηματίσας μέλος τῆς Διαρκοῦς Συνόδου.

Ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Ἄνθιμος ἀνεδείχθη εἷς ἐκ τῶν ἀρίστων Ἱεραρχῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου κατὰ τοὺς νεωτάτους χρόνους διακριθεὶς διὰ τὴν πρὸς τὸ ἐμπεπιστευμένον αὐτῷ ποίμνιον ἀγάπην αὐτοῦ, τὸ εὐπροσήγορον καὶ μειλίχιον τοῦ χαρακτῆρός του καὶ διὰ τὴν ἐν τῇ ἐκτελέσει τοῦ καθήκοντος αὐστηρότητα.

Τῆς κηδείας αὐτοῦ, γενομένης ἐν τῷ ἱερῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ τῶν Ἀθηνῶν, προέστη ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν μετὰ τῶν Ἁγίων Συνοδικῶν Ἀρχιερέων. Παρέστησαν κατ' αὐτὴν οἱ παρεπιδημοῦντες ἅγιοι Ἀρχιερεῖς, ἀντιπρόσωποι τῆς Πολιτείας, καὶ πλῆθος εὐσεβοῦς λαοῦ, τιμῶντος τὴν μνήμην τοῦ ἐκλιπόντος Ἱεράρχου. Τὴν Α. Θ. Παναγιότητα καὶ τὴν Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν ἀντιπροσώπευσεν ὁ σεβ. Μητροπολίτης Τραπεζοῦντος κ. Χρύσανθος. Τὸν νεκρὸν προσεφώνησεν ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος. Ἀξιώσει τῆς Ἐπαρχίας Μαρωνείας ὁ νεκρὸς τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου διεκομίσθη εἰς Κομοτινὴν καὶ ἐκεῖ ἐν μέσῳ γενικοῦ πένθους ἐνεταφιάσθη, προεξάρχοντος τοῦ σεβ. Μητροπολίτου Δράμας κ. Βασιλείου μετὰ τῶν σεβ. Μητροπολιτῶν Ἀλεξανδρουπόλεως κ. Ἰωακεὶμ καὶ Ἐλευθερουπόλεως κ. Σωφρονίου.

Ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου κατὰ τὴν συνεδρίαν αὐτῆς τῆς 18 Αὐγούστου, ποιησαμένη μνείαν τῆς τετιμημένης ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ δράσεως τοῦ μεταστάντος, ὀρθία ἠχήθη ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς μακαρίας αὐτοῦ ψυχῆς.

Τοῦ ἀειμνήστου ***Μητροπολίτου Μαρωνείας Ἀνθίμου*** εἴη αἰωνία ἡ μνήμη!

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Μετὰ πολλῆς λύπης ἐγνώσθη ὁ τῇ 24ῃ τοῦ μηνὸς Αὐγούστου ἐν Ἀθήναις ἐπισυμβὰς θάνατος τοῦ Ἄρχοντος Μ. Πρωτεκδίκου τῆς Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας Γεωργίου Παπαδοπούλου.

Εἶχε μεταβῆ ἐσχάτως ὁ ἀείμνηστος εἰς Ἀθήνας προτιθέμενος νὰ ἐκδώσῃ τύποις τὸ κατόπιν μακρᾶς καὶ ἐνδελεχοῦς μελέτης καταρτισθὲν ὑπ' αὐτοῦ ***Λεξικὸν τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς***, ἐκεῖ δὲ ἀσθενήσας, καὶ ἐξηντλημένος ὑπάρχων ἐκ τοῦ γήρατος καὶ τῆς ποδαλγίας, ἀπεδήμησε πρὸς Κύριον, μὴ δυνηθεὶς νὰ ἄρξηται τῆς ἐκτυπώσεως τοῦ προϊόντος τῆς μακρᾶς φερεπονίας αὐτοῦ.

Ὁ ἐκλιπὼν Ὀφφικιάλος ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν Ἕξ Μαρμάροις περὶ τὸ 1860, ἀποπερατώσας δὲ τὰς ἐν τῇ Μ. τοῦ Γένους Σχολῇ σπουδὰς αὐτοῦ, ἐτράπη εἰς τὸ δημοσιογραφικὸν ἐπάγγελμα, παραλλήλως ἀσχολούμενος καὶ εἰς μελέτας μουσικολογικάς. Συλλαβὼν τὴν ἰδέαν τῆς συγγραφῆς εἰδικοῦ ἱστορικοῦ μουσικοῦ συγγράμματος ἐξέδωκε τοιοῦτον ὑπὸ τὸν τίτλον: « ***Συμβολαὶ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς παρ' ἡμῖν Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς*** », ἀργότερον δὲ ἕτερα δύο, τὴν « ***Ἱστορικὴν ἐπισκόπησιν τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς*** » καὶ τὸ « ***Περὶ Γρηγοριανῆς μουσικῆς*** ». Προϊὸν τοῦ καλάμου αὐτοῦ ὑπῆρξε καὶ « ***Ἡ Σύγχρονος Ἱεραρχία τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας*** ».

Παραλλήλως πρὸς τὴν συγγραφὴν ὁ ἀείμνηστος εἰργάσθη πρὸς ἵδρυσιν τοῦ ἐν Γαλατᾷ Μουσικοῦ Συλλόγου καὶ τοῦ ἐν Φαναρίῳ Μουσικοῦ Συλλόγου « Ὀρφέως », τοῦ ὁποίου διετέλεσεν ἐπὶ διετίαν καὶ πρόεδρος. Σπουδαῖον δὲ σημεῖον τῆς δράσεως αὐτοῦ κεῖται ὁ ἐν τοῖς Πατριαρχείοις τῷ 1898 ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Πατριάρχου Κωνσταντίνου τοῦ Ε΄ ἱδρυθεὶς Ἐκκλησιαστικὸς Μουσικὸς Σύλλογος, οὗτινος ὑπῆρξε σοβαρὸς παράγων. Διὰ τὴν τ ιαύτην αὐτοῦ δρᾶσιν ὁ Πατριάρχης Ἰωακεὶμ ὁ Γ΄ ἐτίμησεν αὐτὸν διὰ τοῦ ὀφφικίου τοῦ ***Ἄρχοντος Μ. Πρωτεκδίκου τῆς Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.***

Τῇ 18 Δεκεμβρίου τοῦ 1932, Κυριακῇ πρὸ τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως, ἑώρτασεν ὑπὸ τὰς εὐχὰς καὶ τὴν εὐλογίαν τῆς Ἐκκλησίας τὴν 50ετηρίδα τῆς μουσικοφιλολογικῆς δράσεως αὐτοῦ.

Διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Ἄρχοντος Μ. Πρωτεκδίκου Γεωργίου Παπαδοπούλου ἐκλείπει μία ἐκ τῶν γηραιοτέρων ἐν τῇ Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ φυσιογνωμιῶν, εἷς βαθὺς γνώστης τῆς Πατριαρχικῆς ἐθιμοτυπίας, τοῦ τυπικοῦ καὶ τῆς τάξεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἷς ἐκ τῶν ὀτρηροτέρων ἐργατῶν τῆς συγχρόνου ἡμῶν ἐκκλησιαστικομουσικοφιλολογικῆς κινήσεως.

Ἐντολῇ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ἡ κηδεία τοῦ ἀειμνήστου ἐγένετο ἐν Ἀθήναις δαπάναις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου

Τοῦ ἀειμνήστου ***Γεωργίου Παπαδοπούλου*** εἴη αἰωνία ἡ μνήμη!